

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDEN GÜNÜMÜZE MİLLİ EĞİTİM
ŞÛRALARINDA COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bülent OMCA

Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

TOKAT
Ekim, 2019

JÜRİ İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bülent OMCA'nın Cumhuriyet Döneminden Günümüze Milli Eğitim Şuralarında Coğrafya Öğretimi adlı çalışması 08.10.2019 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Prof. Dr. Asım ÇOBAN

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İsa TAK

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

08/11/2019

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Kerem KILIÇER
Enstitü Müdürü

ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirildiğini; bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programı ile taradığımı, bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder, sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

Tarih 08/10/2019

Bülent OMCA

ÖNSÖZ

Coğrafya eğitimi ülkemizde eğitimin önemli bir unsurudur. Coğrafyanın öğretiminin ülkemizdeki değişimlerinde Milli Eğitim Şûraları etkili olmuştur. İnsanın hayatının her aşamasında bu denli önemli olan coğrafyanın tarihsel gelişiminin araştırılması gerekmektedir.

Bu sebepten dolayı Milli Eğitim Şûralarında coğrafya öğretiminin araştırılması çalışmanın amacını oluşturmuş ve bu alanla ilgili literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Çalışmanın alana faydalı olması dileğiyle...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bu çalışmanın oluşturulmasında yardımlarına her zaman başvurduğum çok değerli hocam ve tez danışmanım Sn. Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ' e, değerli hocam Dr. Öğrt. Üyesi İsa TAK' a,

Çalışma sürecimde beni hiç yalnız bırakmayan sevgili eşim Sn. Berna ARSLAN OMCA' ya,

Yanımda olamasa da manevi varlığını her zaman hissettiğim rahmetli babam Muharrem OMCA' ya ve sevgili annem Zehra OMCA' ya,

Kızlarım Nehir ve Deniz OMCA' ya,

Ve araştırmanın başlangıcından tamamlanıncaya kadar geçen sürede katkısı olan bütün dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDEN GÜNÜMÜZE MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRALARINDA COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

Omca, Bülent

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk Sönmez

Ekim 2019, xiii + 67 sayfa

Coğrafya, bir disiplin olarak içinde yaşadığımız Dünya'yı anlamamızı sağlar. İnsanlar sosyal olayların açıklanmasında coğrafya disiplininden de yararlanmaya çalışmışlardır. Coğrafya insanların yaşantısında önemli yere sahip olan bir içeriğe sahiptir. Türk Milli Eğitim sisteminde coğrafyanın önemi yadsınamaz. Coğrafya eğitimi ülkemizde eğitimin önemli bir unsurudur. İnsanın hayatının her aşamasında bu denli önemli olan coğrafyanın tarihsel gelişiminin araştırılması gerekmektedir.

Coğrafyanın öğretiminin ülkemizdeki değişimlerinde Milli Eğitim Şûraları etkili olmuştur. Bu sebepten dolayı bu çalışmada Milli Eğitim Şûralarında coğrafya öğretiminin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma modellerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama süreci tamamlandıktan sonra elde edilen dokümanlarda coğrafya eğitimiyle ilgili alınan Şûra kararları, komisyon kararları ve konuşmalar tanımlanmıştır. Tanımlanan bu veriler analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda VII, X, XIII, XIV, XVI, XVIII ve XIX. Milli Eğitim Şûralarında coğrafya öğretimiyle ilgili kararlar alınmadığı tespit edilmiştir. IV. Millî Eğitim Şûrasında alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan komisyonlar raporlarında coğrafya öğretimine yer vermişlerdir. İlkokul Programı Komisyonu raporunda coğrafya eğitimiyle ilgili "İlkokul ikinci devrede ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin bir ders hâlinde ve çocuk psikolojisine göre düzenlenmesi" kararına yer verilmiştir. Bunun dışında coğrafya dersi müfredatında değişikliklere yer vermiştir.

Dördüncü sınıf müfredatına “Ormanlarımız ve balıkçılık” konusunun; beşinci sınıf müfredatına “Güneş ve etrafındaki gezegenler”, “Dünya” konularının dâhil edilmesi komisyon raporlarında yer almıştır. IX. Millî Eğitim Şûrasında coğrafya eğitimiyle ilgili ilkokul ve ortaokul sosyal bilgiler programının kaynaştırılarak yeniden düzenlenmesi kararı alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Coğrafya, öğretim, şûra

ABSTRACT

TEACHING OF GEOGRAPHY IN THE NATIONAL EDUCATION COUNCILS SINCE THE REPUBLIC PERİOD

Omca, Bülent

Master's Thesis, Division of Social Studies Education

Advison: Assoc.Prof.Dr. Ömer Faruk Sönmez

October 2019, xiii + 67 pages

Geography, as a discipline, allows us to understand the Earth in which we live. In explaining the social events, People have tried to benefit from the discipline of geography, too. Geography has a content that has an important place in people's lives. The importance of geography in the Turkish National Education system cannot be denied. Geography education is an important element of education in our country. The historical development of geography, which is so important at every stage of human life, should be investigated.

National Education Councils have been effective in the changes in the teaching of geography in our country. For this reason, the aim of this study is to examine the teaching of geography in National Education Councils. In this study, document analysis method, which is one of the qualitative research models, was used. In the study, after the data collection process is completed, in the documents obtained, the Council decisions, commissions decisions and speeches related to geography education are defined.

As a result of the study, it was determined that in the National Education Councils VII, X, XIII, XIV, XVI, XVIII and XIX, there were no decisions taken about geography teaching. The commissions formed in line with the decisions taken at the National Education Council IV included geography teaching in their reports. About geography education In the report of the Primary School Program Commission the decision of teaching "History, Geography, Civics lessons which are taught apart in the

second semester in primary, together and forming them according to the child psychology" was given place. Apart from this, changes were included in geography lesson curriculum. Inclusion of the subjects "Our Forests and Fishery" into the fourth grade curriculum and "The Sun and Planets Around It", "The World" into the fifth grade curriculum took part in commission reports. In the National Education Council IX, it was decided to integrate and reform the primary and secondary school social studies program related to geography education.

Key words: Geography, teaching, council

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ İMZA SAYFASI.....	i
ETİK SÖZLEŞME.....	ii
ÖNSÖZ	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	1
Alt Problem.....	1
Araştırmanın Amacı.....	2
Araştırmanın Önemi	2
Sayıtlar	2
Sınırlılıklar.....	3
Tanımlar.....	3
BÖLÜM II	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
Coğrafyanın Tanımı.....	4
Genel Coğrafya	7
Fiziki Coğrafya	7
Jeomorfoloji(Yer Yüzü Şekilleri Bilimi).....	7
Klimatoloji (İklim Bilimi)	8
Hidrografya (Sular Coğrafyası)	9
Biyocoğrafya (Canlılar Coğrafyası).....	9
Toprak Coğrafyası	9
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya	10
Beşeri Coğrafya	10
Ekonomik Coğrafya.....	12
Yerel Coğrafya(Bölgesel Coğrafya).....	14

Coğrafyanın Konusu	15
Coğrafya Eğitimi.....	16
Niçin Sosyal Bilgiler Öğretimi.	19
Dünyada Sosyal Bilgiler	21
Türkiye'de Sosyal Bilgiler	23
Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki	25
1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Coğrafya.....	26
2005 Sosyal Bilgiler Programında Coğrafya	28
2018 Sosyal Bilgiler Programında Coğrafya	34
Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçları.....	34
Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile Öğrenci.....	36
Coğrafya Dersi Öğretim Programı.....	36
Eğitim Sistemimizde Milli Eğitim Şûraları	38
Milli Eğitim Şûrası Tarihçesi.....	38
BÖLÜM III	40
YÖNTEM	41
Araştırmanın Modeli.....	41
Veri Toplama Süreci.....	41
Verilerin Analizi	41
BÖLÜM IV	42
BULGULAR.....	42
I. Milli Eğitim Şûrası	42
II. Milli Eğitim Şûrası.....	43
III. Milli Eğitim Şûrası.....	43
IV. Milli Eğitim Şûrası.....	44
V. Milli Eğitim Şûrası.....	45
VI. Milli Eğitim Şûrası.....	46
VII. Milli Eğitim Şûrası.....	46
VIII. Milli Eğitim Şûrası.....	47
IX. Milli Eğitim Şûrası.....	47
X. Milli Eğitim Şûrası.....	49
XI. Milli Eğitim Şûrası.....	50
XII. Milli Eğitim Şûrası.....	50
XIII. Milli Eğitim Şûrası.....	50

XIV. Milli Eğitim Şûrası.....	51
XV. Milli Eğitim Şûrası.....	51
XVI. Milli Eğitim Şûrası.....	51
XVII. Milli Eğitim Şûrası.....	52
XVIII. Milli Eğitim Şûrası.....	52
XIX. Milli Eğitim Şûrası.....	53
BÖLÜM V	54
TARTIŞMA.....	54
BÖLÜM VI.....	56
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	56
Sonuçlar	56
Öneriler	59
KAYNAKÇA.....	60
EKLER.....	67
Ek 1. Özgeçmiş	67

TABLULAR LİSESİ

	Sayfa
Tablo 1. İlkokul Birinci ve İkinci Kademe Ortak Dersleri	48
Tablo 2. Ortaöğretim Kurumlarının Ortak Ders	48
Tablo 3. Bütün Liselerde Uygulanacak Dersler.....	49

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

akt: Aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council of the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

yy.:yüzyıl

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Toplumsal değişimin hızlı bir şekilde yaşandığı günümüz dünyasında insanoğlu bu sorunlarla baş edebilmek için birçok çözüm önerisi arar. İnsanların eğitimden en büyük beklentisi toplumsal hayatta karşılaşılan bu sorunlarla baş edecek çözüm önerilerinin bulmaya yardım etmesidir. Ancak tek bir disiplin karşılaşılan sorunlara çözüm bulamayacağı için insanoğlu karşılaştığı sorunlarla ilgili disiplinlere yönelmiştir.

Coğrafya, bir disiplin olarak içinde yaşadığımız Dünya'yı anlamamızı sağlar. İnsanlar sosyal olayların açıklanmasında coğrafya disiplininden de yararlanmaya çalışmışlardır. Coğrafya insanların yaşantısında önemli yere sahip olan bir içeriğe sahiptir. Türk Milli Eğitim sisteminde coğrafyanın önemi yadsınamaz.

İnsanın hayatında önemli bir yere sahip olan coğrafyayı ihtiyacına göre herkesin bilmesi gerekmektedir. Coğrafi bilgiye birçok meslek ve bilim dalları ihtiyaç duyarken, herhangi bir evde yaşayan bir insanın bile basit işler için coğrafi bilgiye ihtiyacı vardır.

Bu ihtiyacın karşılanması için eğitim-öğretim kurumlarında verilen coğrafya öğretimi büyük önem arz etmektedir. Ülkemizde eğitim politikalarına yön veren önemli organlardan bir tanesi de Milli Eğitim Şûralarıdır. Bu çalışmamızla Milli Eğitim Şûralarında alınan kararlarla coğrafya öğretimindeki etkisi, coğrafya öğretiminde yaşanan değişikliklerin araştırılması önem arz etmektedir.

Alt Problem

- 1- Milli Eğitim şûralarında Coğrafya öğretiminin yer alma durumu nedir?

Araştırmanın Amacı

Ekonomik ve politik olaylardan da anlaşılacağı üzere coğrafyanın öneminin gün geçtikçe artmaktadır. Bunun yanında etkili vatandaş yetiştirmek içinde coğrafyanın önemi yadsınamaz. Coğrafyanın öğretiminin ülkemizdeki değişimlerinde Milli Eğitim Şûraları etkili olmuştur. Bu sebepten dolayı Milli Eğitim Şûralarında coğrafya öğretiminin araştırılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Coğrafya doğadan olaylarla insan arasında ilişkilerini ortaya çıkaran bir bilimdir (Güngördü, 2001). İnsanoğlu hayata geldiği andan itibaren coğrafi doğayla bir ilişki içerisine girer. Örneğin doğduğu yerdeki iklim koşulları onun yaşantısında önemli bir öge olacaktır. Mesela iklim onun, giyim kuşamını belirlediği gibi aynı zamanda yeme içme alışkanlıklarını ve yaşadığı toplumun ekonomik etkinliklerini belirleyecektir. Yine bulunduğu çevredeki yeryüzü şekilleri de hayatında önemli bir yere sahip olacaktır. Yaşam koşullarının belirlediği gibi, ekonomik etkinlikler ve ulaşım gibi faaliyetler üzerinde de etkisini gösterecektir. Bunun gibi birçok coğrafi olay geçmişten günümüze insan yaşantısını şekillendirmiş ve şekillendirmeye devam edecektir. Coğrafya eğitimi ülkemizde eğitimin önemli bir unsurudur. İnsanın hayatının her aşamasında bu denli önemli olan coğrafyanın tarihsel gelişiminin araştırılması gerekmektedir.

Yapılan literatür çalışmalarında Milli Eğitim Şûralarında tarih, Türkçe, güzel sanatlar, din, okul öncesi öğretimi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Milli Eğitim Şûralarında coğrafya öğretimiyle ilgili çalışmaya rastlanamamıştır. Bu sebepten dolayı bu alanda yapılan ilk çalışma olarak literatüre önemli bir katkı sağlayacağı ve Milli Eğitim Şûralarında yer alan coğrafya öğretimini ortaya koymasından önem arz etmektedir.

Sayıtlar

1. Çalışmada verilerin toplanması sürecinde yeterli sayıda dokümana ulaşıldığı varsayılmıştır.
2. Araştırma sürecinde yapılan taramaların kaynak açısından yeterli olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Çalışmamız cumhuriyet döneminde gerçekleşen toplam 19 Milli Eğitim Şûrasıyla;
2. Milli Eğitim Şûralarının Çalışma Programlarıyla
3. Milli Eğitim Şûraları kapsamında oluşturulan komisyon kararlarıyla;
4. Milli Eğitim Şûrası konuşmalarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Çalışmanın daha anlaşılır olması için aşağıdaki tanımları yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu tanımlar çalışmamızın temel yapı taşlarını oluşturan tanımlardır.

Coğrafya: Dünyanın tamamında ya da bir parçasında meydana gelen, doğal, beşeri ve ekonomik olayların dağılışını, bu olayların aralarındaki karşılıklı ilgiyi, nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen bir bilim dalıdır (Özey, 2002,s.giriş).

Öğretim: Eğitim-öğretim kurumlarında planlı bir amaç için yapılan sistemli öğrenme sürecinde bireye bilgi kazandırma yoludur (Ünlü, 2014, s.38).

Şûra: Bir alanla ilgili olarak oluşturulan danışma kuruluna Şûra denilmektedir (www.sozluk.gov.tr).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Coğrafyanın Tanımı

Coğrafya sözcüğünü, yeryüzü şekilleri ve özellikleri ile dünya ve dünyada meydana gelen olaylar olarak kullanan ilk kişi milattan önce 3. yüzyılda Eratosthenes'di ve bu kelimenin tam karşılığı "Dünya hakkında yazmak" anlamına gelmektedir. Kelime iki parçaya ayrılabilir - coğrafi ve grafik. Geo, dünya anlamına gelirken grafik, yazıyla ilgilidir. Ama bugün coğrafya, yazmaktan çok daha fazlası demektir. Günümüzde yazmaktan çok daha fazlası demek olan coğrafya yeryüzünde meydana gelen doğal, beşeri ve ekonomik olayları da inceleyen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eski Yunancada "yer" anlamına gelen "Geo" ile yazıyla, çizgiyle tanım yapma (yazı ve çizgiyle ifade) anlamına gelen sözcüklerin birleştirilmesinden oluşmuştur. İlk olarak batı dillerinde kendine yer bulan bu sözcük sonrasında ise İslam dünyası ve Osmanlılar ile birlikte de Türk dünyasında kullanılarak günümüze kadar gelmiştir. Küçük yazım farklılıkları ile bu terim dünyanın her yerinde kullanılmaktadır (Şahin, 2003a, s.3). Kelime anlamı olarak bakıldığında coğrafya, grekçede yer alan ge ile geo (yer, yeryüzü, dünya) ve grekçe graphon; Latince graphum (tasvir, yazma, çizme) kelimelerinin birleştirilmesinden meydana gelmiştir (Baydil,2004, s.3).

Coğrafya ilminin aslı (orjini) olarak kullanılan gegraphe (jegefe) sözü ge (je) yani dünya (yer), graphe (grafe) betimleme ya da ifade olduğuna göre, buna dayanılarak coğrafyanın, en yalın ve basit manasıyla bir yeryüzü bilimi olduğu söylenebilir. Yerküreyi insanoğlunun tanımını sağlayan bir bilim olduğunu da söyleyebiliriz. Fakat Yerkürenin tanıtılması anlamı coğrafyanın en basit ve genel tanımıdır. Ama bu ilim, sadece betimleme kavramıyla ifade edilemez, bilimsel olayların (bilim konularının) oluşum nedenlerini veya ortaya çıkan sonuçlarını incelemek için çabalar. Bu sonuçları ortaya çıkarırken ve oluşma nedenlerini araştırırken, merkeze insanı yani nüfusu oluşturan toplumu ortaya koymaktadır (Doğanay ve Sever 2011, s.2).

Bir bilim olarak doğuşunun günümüzden yaklaşık 2300 yıl öncesine dayanmasına rağmen coğrafyanın bugünkü anlamını almakta bu kadar gecikmesini iki nedene bağlamak mümkündür. Bunlardan birincisi, Dünya'nın keşfinin çok geç

gerçekleştirilmesi diğeri ise coğrafyanın temel araştırma konusu olan doğal ve beşeri olayları açıklamada ona yardım eden diğeri bilimlerin doğmasının ve gelişmesinin ancak son yüzyıllarda mümkün olmasıdır (Özçağlar, 2000,s.213).

Orta Çağ Avrupa'sında bilimsel gelişmelerin geç başlaması, bilimin önünde büyük bir engel olan skolastik düşünce coğrafya ve diğeri bilimlerin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenlerden dolayı Eski Yunan eserleri yorumlanamamış ve Türk İslam medeniyetindeki gelişmeler takip edilememiştir. Bu da coğrafyanın gelişimi önünde büyük bir engel olmuştur. Son yüzyıllarda Avrupa'da skolastik düşüncenin ortadan kalkması, coğrafi keşiflerin ve bilimsel gelişmelerin yaşanması coğrafya ilminin gelişmesini ve bu doğrultuda coğrafyaya bağlı yeni bilimlerin oluşmasını sağlamıştır.

Coğrafya, temelde bir yeryüzü ilmi olup farklı biçimlerde tanımlanabilir. Örneğin; yeryüzünün doğal, toplumsal ve ekonomik olgularını, insan yani toplumda bağ (ilgi) kurarak inceleyen bilme "coğrafya" denir diye bir tanım yapabiliriz (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2011, s.1). Bu tanımdan hareketle insanın coğrafyasız coğrafyanın da insansız düşünülemediğini anlarız. Coğrafi bilgi, evrenin oluşumundan itibaren varken coğrafya bilimi insanın çevreyi yorumlaması sonucu ortaya çıkmıştır. İnsanın merak duygusu ile araştırma isteği hayatımızda önemli bir yeri olan coğrafya bilimini ortaya çıkarmıştır.

" Coğrafya, coğrafyacıların yaptıklarıdır." türünden bir açıklama Bird (1989) " bilim dalı içindeki faaliyetleri" vurguladığı için Johnston (1986) tarafından akademik olarak anılır bu tür tanım, bilim dalının ortaya çıktığı kurumsal ve siyasal çerçeveyi yansıtan bir toplumsal olgu olduğunu vurgular (Özgüç ve Tümertekin, 2000, s.2).

Coğrafya; dünyanın tamamında ya da bir parçasında meydana gelen, doğal, beşeri ve ekonomik olayların dağılımını, bu olayların aralarındaki karşılıklı ilgiyi, nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen bir bilim dalıdır (Özey, 2002, s. giriş).

Yeryüzünde gerçekleşen her olay birbiriyle bağlantılıdır. Bu olaylardan biri diğeri başlangıçyken bir diğeri sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır. İşte bu aradaki bağlantıyı inceleyen bir bilim dalı olarak da coğrafyayı tanımlayabiliriz. Coğrafya; dünyadaki doğal, beşeri ve ekonomik olaylar ile bu olaylar arasındaki

bağlantıları inceleyen, olayların dağılışı ve dağılışın nedenlerini hakkında araştırma yapan bir bilimdir (Yazıcı ve Koca, 2011, s.9).

Coğrafya, araştırma yapmayı gerektiren bu araştırmalar sonucu bize farklı kapılar açan bu kapılardan girmemizi sağlayarak dünyamız içerisinde bize farklı dünyalar olduğunu gösteren ve çevremizdeki olaylara bakış açımızı genişleten bir bilim dalıdır.

Coğrafya ilminin tek bir tanımından ziyade birçok tanımından bahsedebiliriz:

Coğrafya; yeryüzünü inceleyen bir bilimdir.

Coğrafya; yeryüzüne bağlı olarak gerçekleşen olayları inceleyen bir bilimdir.

Coğrafya; coğrafi dünyadaki tabii, beşeri ve iktisadi fenomenleri ve bunlarla insan arasındaki bağlantıları inceleyip araştıran bir bilim dalıdır.

Coğrafya; insan ve çevre arasındaki ilişkileri inceleyen karşılıklı etkileşimi sürekli belirleyen bir bilimdir.

Tüm çeşitliliği ile yeryüzüne bağlı olayları belirleyen tanıtan ve bu olayların açıklamasını yapan bir bilimdir.

Coğrafyanın konusunu yeryüzü ve insanlar arasındaki ilişkiler oluştururken coğrafya bilimi bu ilişkileri araştıran inceleyen ve sorgulayan bir bilim dalıdır. Yerküredeki olaylar arasında meydana gelen ilişkileri, bu olayların dağılışı ve bu dağılışa etki eden nedenleri inceleyip araştıran bir bilim dalıdır (Yazıcı ve Koca, 2011, s.8). Coğrafya diğer bilimleri etkilediği gibi diğer bilimlerden de etkilenen bir bilim dalıdır.

Bu tanımlarda geçen “insan, yeryüzü, yeryüzü şekilleri, yeryüzü ve insan arasındaki ilişki, doğal ve beşeri çevre, doğal ve beşeri olaylar ve coğrafyanın diğer bilimlerle ilişkisi” dikkat çekicidir. İncelediği konulara göre coğrafya “genel ve yerel coğrafya” olarak ikiye ayrılırken bu dallar da kendi arasında bazı bölümlere ayrılmıştır. Genel coğrafya; fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya diye incelediği ortamlara ve olaylara göre ikiye ayrılır:

Genel Coğrafya

Yeryüzünde meydana gelen olayları ve bu olayların dağılışını yeryüzünün tamamında inceleyen coğrafyanın ana koluna “genel coğrafya” denir. Genel Coğrafya ilgilendiği konulara göre doğal ortam ve bu ortamda bulunan ilişkileri inceleyen bir bilim olmasından kaynaklı, incelediği konulara göre iki temel bölüme ayrılır. Bu bölümlerden birincisi doğal ortamların incelendiği “fiziki coğrafya” ikincisi ise beşeri ve ekonomik ortamların incelendiği “beşeri ve ekonomik coğrafya”dır (Atalay ve Mortan, 2003, s.2).

Genel coğrafyanın bölümleri:

Fiziki Coğrafya

Genel coğrafyanın en önemli bölümü olan fiziki coğrafya doğal ortam elemanları olan yeryüzü şekilleri (jeomorfoloji), iklim, sular, canlılar, toprak gibi konuları işler. Bir bölgedeki ana yer şekillerinin nasıl meydana geldiğini ve bu meydana gelişin canlı-cansız ortam üzerinde ne tür etkilerinin olduğunu araştırırken aynı zamanda iklimin doğal, beşeri ve ekonomik ortama ne tür etkilerinin olduğu bu coğrafya dalı içerisinde ele alınır. Toprakların hangi olaylar sonucunda oluştuğunu bu oluşumların hangi nedenlere bağlı gerçekleştiğini ve bu toprakların hangi yörelerde bulunduğu tespit etmek de bu coğrafyanın konusudur. Bitkilerin yetişme koşulları ve bitkilerin yeryüzüne dağılışı da bu coğrafya içerisinde yer alır. Fiziki coğrafyanın bölümlerini ise şu şekilde isimlendirilebiliriz:

Jeomorfoloji (Yer Yüzü Şekilleri Bilimi): Fiziki coğrafya içerisinde yeryüzü şekillerini inceleyen bilim dalı jeomorfolojidir. Yer şekilleri zaman içerisinde hep aynı kalmamakta zamanla değişime uğramaktadır. Yükseltisi fazla olan yerler aşınmakta çukur olan yerler ise dolmaktadır. Bazı yerler sular altında kalırken bazı yerler de kara haline gelmektedir. Kıyı çizgileri değişip karaların ve denizlerin sınırları da değişmektedir. Yeryüzü şekillerini oluşturan iç ve dış kuvvetler de jeomorfolojinin konusu içerisinde yer alır. İşte yeryüzü şekillerinin oluşumunu ve zaman içerisindeki değişimini inceleyen fiziki coğrafyanın alt dalı jeomorfolojidir. En kısa tanımı ile jeomorfoloji yeryüzü şekilleri ilmi anlamına gelir (Doğanay, 2003a,s.104).

Kısa tanımı ile yeryüzü şekilleri ilmi anlamına gelen jeomorfoloji; yerküreyi oluşturan iç kuvvetler (orojenez, epirojenez, deprem ve volkanizma) ve dış kuvvetlerin(akarsu, rüzgar, buzul dalgalar, gel-git, yeraltı suları vs.) oluşumunu ve bunun sonucunda oluşan yeryüzü şekillerini inceleyen inceleme alanı geniş bilim dalıdır.

Enerjisini magma tabakasından alan ve yapıcı etkiye sahip olan iç kuvvetler jeomorfolojinin önemli bir inceleme alanıdır. Dağ oluşum hareketleri (orojenez) ile yeryüzünde oluşan kıvrım ve kırık dağların oluşumu, bu dağların yeryüzüne dağılışı; kıta oluşum hareketi (epirojenez) ile yeryüzünün geniş alanlarında meydana gelen yükselme, alçalma, çökme, batma, dalma ve kıyı çizgisinin değişimi, dağılışı; deprem (seizma) ile fay hatları, bunların yeryüzüne dağılışı ve yeryüzündeki deprem bölgelerinden; volkanizma ile yeryüzündeki volkanik alanlar ve volkanizma ile oluşan yer şekilleri ve bunların dağılışı jeomorfolojinin konuları içinde yer alır. Enerjisini güneşten alan ve yıkıcı etkiye sahip olan dış kuvvetler de jeomorfolojinin inceleme alanında yer alır. Dış kuvvetler (akarsu, rüzgâr, buzul, dalga, gel-git, akıntılar, yeraltı suları vs.) incelenirken bunların yeryüzünü aşındırmasıyla ve biriktirmesiyle oluşan yer şekilleri ile bunların yeryüzüne dağılışı konularını da jeomorfoloji inceler. Buradan da anlaşılacağı üzere jeomorfoloji yeryüzü şekillerinin oluşumunu, bu oluşuma etki eden etmenleri ve bunların yeryüzüne dağılışını inceleyen bir bilim dalıdır.

Klimatoloji (İklim Bilimi): İklim elemanlarını (sıcaklık, basınç, rüzgârlar, nem, yağış) atmosfer ve özelliklerini yeryüzünde bulunan iklimlerin tiplerini bunların özelliklerini ve dağılışlarını incelen araştıran bilim dalıdır. Klimatoloji, iklim elemanlarıyla beşeri ve doğal çevreyi etkiler. Bu nedenle klimatoloji fiziki coğrafyanın önemli bilim dalı olarak göze çarpar (Şahin, 2003).

İklim, yeryüzünün şekillenmesini ve tüm canlıların yaşamını kontrol etmektedir. Canlıların yeryüzüne dağılışında en önemli etken olan ve canlıların yaşamını sürdürmesinde önemli etkiye sahip olan klimatoloji fiziki coğrafyanın önemli bir alt dalıdır. Canlılar, yaşam için önemli hava olaylarını takip etmek için klimatoloji, meteorolojinin verilerinden yararlanır. Ayrıca ekonomik faaliyetlerin yapılmasında da klimatoloji önemli bir etkiye sahiptir. Tarım, ulaşım, turizm, hayvancılık, sanayi gibi faaliyetlerin yapılmasında klimatoloji birinci dereceden etkiye sahiptir. Giyim-kuşam, yeme içme alışkanlıkları da klimatolojinin etkisi altındadır ve hatta insanların

karakteristik özellikleri bile klimatolojiden etkilenir. Bu da gösteriyor ki klimatoloji canlı yaşamı için çok önem arz eden fiziki coğrafyanın önemli bir alt dalıdır.

Hidrografya (Sular Coğrafyası): Yeryüzünde bulunan bütün suları inceleyen bilim dalıdır. Yer kürede bulunan bütün sular (okyanus, deniz, göl, akarsu, yer altı suları) hidrografyanın konusu içerisinde yer almaktadır. Su kaynakların oluşumu ve dağılımı, düzeni ve bu suların doğal faktörler ve bunlardan yararlanma şekilleri hidrografyanın amaçları arasında gösterilmektedir (Akkuş, 1998).

Sular bilimi olan hidrografya yeryüzünde bulunan suların(okyanus, deniz, göller, akarsu, yeraltı suları vs.) oluşumunu ve yeryüzüne dağılımını incelediği gibi birçok bilimle de ilişki halindedir. Bunlardan en önemlilerinden birisi klimatolojidir. Klimatoloji suların oluşumunda, dağılımında ve kullanımında önemli bir etkiye sahiptir. Son yüzyılda etkisini daha da arttırarak gerçekleşen küresel ısınma yeryüzündeki su değişiminde iklimin etkisinin ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

Dünyanın 2/3'ü sularla kaplıdır. Su canlı yaşamı için hayati değere sahiptir bu nedenle hidrografyanın canlı yaşamındaki önemi yadsınamaz. Bu da gösteriyor ki yeryüzündeki suların oluşumunu ve dağılımını inceleyen hidrografya fiziki coğrafyanın önemli bir alt dalıdır.

Biyocoğrafya (Canlılar Coğrafyası): Yer kürede bulunan canlı varlıkların (hayvan ve bitki topluluklarının) coğrafi dağılımını ve bu dağılıma etki eden doğal unsurları inceler. Biyocoğrafyanın bitkileri ve dağılımını inceleyen alt dalı “botanik” iken hayvanları inceleyen alt dalı ise “zooloji” olmaktadır (Sür ve Öner, 2014). Biyocoğrafya sadece canlıların yeryüzüne dağılımını bu dağılımın doğal ve beşeri ortama etkilerini inceler. Canlıların yapı taşı biyocoğrafyanın konusu değildir, biyolojinin konusudur. Bitki ve hayvan coğrafyası olarak ikiye ayrılan biyocoğrafya; bitki ve hayvan türlerinin coğrafi dağılımını ve bu dağılımın sebeplerini araştıran bir bilim dalıdır.

Toprak Coğrafyası: Toprakların oluşumu bu sürece etki eden etmenler ve toprak tiplerinin yeryüzüne dağılımını inceleyen fiziki coğrafyanın alt dalıdır. Toprak sadece bitkilere durak görevi gören doğal faktör değildir. Toprak aynı zamanda yaşamın ve medeniyetin de kaynağıdır (Şahin, 2011). Toprak coğrafyasının konusunu toprağın oluşumu ve bu oluşuma etki eden etmenler ile toprak tiplerinin yeryüzüne dağılımı

oluşturur. Toprak, canlı yaşamı için oldukça önemlidir. Tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetler için birinci derece öneme sahiptir. Toprak aynı zamanda taş ve toprağa dayanan sanayi kollarına da hammadde görevi üstlenmektedir.

Geçmişte toprağın veriminin yüksek olduğu yerlerde kurulan medeniyetler tarımda gelişme gösterirken toprağın verimsiz olduğu yerlerde kurulan medeniyetlerde bu durum görülmemiştir. Tarihte birçok savaş verimli topraklar için yapılmış ve hatta verimi yüksek olan yerlere büyük göçler gerçekleşmiştir. Bu gibi nedenlerle toprak medeniyetlerin ve yaşamın kaynağı olmuştur.

Beşeri ve Ekonomik Coğrafya

İnsan toplulukları ve bu toplulukların farklı faaliyetleri beşeri ve ekonomik coğrafyanın konusu içinde yer alır. Coğrafya konularını işlerken “beşeri coğrafya ve ekonomik coğrafya” diye ilk önce ikiye ayrılır. Bu bölümler de kendi aralarında inceledikleri konulara göre çeşitli bölümlere ayrılmıştır:

Beşeri coğrafya: İnsanın yani beşerin faaliyetlerini ve bu faaliyetler sonucunda değiştirilmiş veya halen değiştirilmekte olan kültürel yeryüzünü yani kültürel peyzajı inceler (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2003). Beşeri faaliyet denildiğinde insan, insan ile ilgili özellikler anlaşılmaktadır. İnsanın gerçekleştirdiği birtakım faaliyetler beşeri coğrafya konuları içerisinde yer alır. Beşeri coğrafya incelediği konulara göre alt dallara ayrılır:

Nüfus coğrafyası, çevre ve nüfus arasındaki ilişkiyi inceler. Ülkeler belirli dönemlerde sınırlarının içerisinde ne kadar sayıda insan yaşamakta olduğunu ve bunların hangi türden özelliklerinin bulunduğunu tespit etmeye ihtiyaç duyarlar. Bir ülke sınırları içerisinde yaşayan kişi sayısı çok değişik amaçlar için tespit edilmektedir. Önceden asker olabilecek kişi sayısı ve vergi verecek nüfusu belirlemek amacıyla nüfus tespit edilmiş ancak günümüzde nüfus başka amaçlar için tespit edilmiştir (Şahin, 2003). Nüfusun gelişimi, nüfus özellikleri (yaş yapısı, cinsiyet yapısı, çalışan ve çalışmayan nüfus oranı, eğitim durumu, aile büyüklüğü, meslek grupları, sağlık durumu, gelir düzeyi, kırsal ve şehirsal nüfus oranı, vs.) nüfusun dağılışı ve bu dağılışın sebepleri, nüfus coğrafyasının ele aldığı başlıca konulardır.

Yerleşme coğrafyası, meskenler ve yerleşme şekillerinin, doğal ve beşeri çevre etmenleriyle ilgisini araştırır (Doğanay, 2003b). Yerleşme tipleri ve bu yerleşme tiplerinin yeryüzüne dağılışı, bu dağılışa etki eden etmenler bu coğrafyanın ilgilendiği temel konulardır. Kır ve şehir yerleşme tipleri, mesken tipleri ve bu mesken tiplerinin oluşmasında rol oynayan doğal ve tarihi etmenler, yerleşme coğrafyasının ele aldığı diğer konulardır. Bu konularla birlikte yerleşmeye etki eden bütün faktörler yerleşme coğrafyasının konuları içerisinde ele alınır. Örneğin ormanların yoğun olduğu yerlerde ahşap meskenlere; kutuplarda ise buzdan evlere (iglo) rastlanması veya ülkemizde bitki örtüsünden yoksun yerlerde kerpiç evlere rastlanması mesken tipleri üzerinde doğal şartların etkili olduğunu gösterir.

Siyasi coğrafya veya politik coğrafya, siyasi faaliyetlerin mekâna bağlı olarak değişmelerini inceler. Coğrafi mevki, siyasi coğrafyada saha, yer şekilleri, iklim ve sular; Siyasi Coğrafyada başlıca görüşler, siyasi konular arasındadır (Yazıcı ve Koca, 2011). Politik Coğrafya bir ülkenin dış politikasını belirlerken çok önemli bir yere sahiptir. Ülkeler buldukları coğrafi konuma göre dış siyasette önem kazanır. Örneğin; Türkiye'nin dünya üzerinde bulunduğu yerin dünya siyaseti üzerinde ne kadar büyük önemi olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Tarihi coğrafya, coğrafya ilminin tarihi gelişimi ve coğrafi düşüncenin tarihi evrimi üzerinde durur. Varlığını sürdüren ülkelerin milli sınırlarındaki değişmeler, geçmişte var olduğu halde günümüze kadar varlığını sürdürememiş ülkeler ve bu ülkelerin coğrafi özellikleri, tarihsel yer adları tarihi coğrafyanın araştırma konuları içerisinde yer alır.

Tıbbi coğrafya, çeşitli sağlık sorunlarını bu sorunların ortaya çıkardığı hastalıkları ve bu hastalıkların coğrafi çevre şartları ile arasındaki ilişkiyi araştırır. Dünyada farklı yerlerde farklı hastalıklar görülmektedir. Bu hastalıkların coğrafi çevre ile alakaları bu coğrafyanın konuları içerisinde yer alır. Örneğin; pirinç tarımının yoğun olarak yapıldığı yerlerde sivrisineklerin fazla olması nedeniyle sıtma hastalıklarının görülmesi ve buna bağlı olarak yerleşim alanlarının pirinç tarlalarının uzağına yapılması verebileceğimiz örneklerden biridir.

Ekonomik Coğrafya: İnsanların yaptığı tarım, hayvancılık, sanayi, ulaşım, madencilik, turizm ve ticaret gibi alanlardaki ekonomik faaliyetler bu coğrafyanın kapsamı içinde yer alır. Bu konular ekonomik coğrafya içinde farklı başlıklar altında işlenir.

Tarım (ziraat) coğrafyası; tarımın önemini, tarımı etkileyen doğal ve beşeri faktörleri, tarım tiplerini, başlıca tarım ürünlerini; ormancılık, hayvancılık ve balıkçılık faaliyetlerini konu olarak ele alan bilim alanıdır (Atalay, 2001). Bu coğrafya, zirai ürünlerin yetiştirilme koşulları dışında bu ürünlerin yetiştirilme şartlarını etkileyen etmenler ve yeryüzünde bu ürünlerin nerelerde yetiştirildiğini yani coğrafi dağılımı hakkında da bize bilgi verir. Ayrıca tarım ürünleri dışında ormancılık, hayvancılık ve balıkçılık faaliyetlerinin de yapılma koşullarını ve dünya üzerinde yapıldığı yerleri konu alır. Örneğin; Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde zeytin tarımı yapılırken karasal iklim şartlarında buğday tarımı yapıldığını görürüz. Ayrıca akıntıların karşılaşma sahalarında balıkçılık gelişmişken çayırların geniş yer kapladığı yerlerde büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır.

Sanayi coğrafyası; sanayinin kuruluşunu hazırlayan etmenleri, başlıca sanayi kollarını, çevre insan ve sanayi faaliyetleri arasındaki ilişkileri, sanayinin yeryüzüne dağılışını ve dağılış sebeplerini inceler. Sanayinin kurulması kadar kurulduğu coğrafi çevre de sanayi coğrafyasının konuları içerisinde yer alır. Ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu illerde, sanayinin kurulması için elverişli olan şartlardan birkaçının bir arada bulunması sanayinin gelişmesini sağlamıştır (Güngördü, 2001). Mesela ham maddesi tahıllara dayalı ürünlerin olduğu bölgelerde un ve unlu ürünler sanayisi gelişmiştir. Enerji kaynakları da sanayinin gelişmesine etki eder. Örneğin; taşkömürünün yoğun olduğu yerlerde demir-çelik sanayisi gelişmiştir. Yine limanların olduğu yerlerde ulaşım faktörü göz önünde bulundurulmuş ve bazı sanayi kolları limanların olduğu yerlere yapılmıştır. Bu örneklerden hareketle sanayi coğrafyasının ekonomik coğrafya ilişkisi dikkat çekicidir.

Enerji coğrafyası; belli başlı enerji kaynaklarını, bu enerji kaynaklarıyla fiziki şartlar arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin etkilerini, enerji kaynaklarının dünyaya dağılışını ve bu dağılışın nedenlerini inceleyip araştıran bir coğrafya dalıdır. Enerji coğrafyası enerji kaynaklarının coğrafi şartlarla ilişkisini, coğrafi şartların bu enerjilerin oluşmasına nasıl etki ettiğini inceler ve araştırır. Örneğin; petrol ve doğalgaz bulunan

bölgelerin Ortadoğu ve Hazar bölgesinde toplanıp bazı bölgelerde ise hiç olmaması bu ilişkiyi açık bir şekilde gösterir.

Ulaşım coğrafyası; başlıca ulaşım sistemlerini (karayolu, havayolu, denizyolu demiryolu, boru hatları) ulaşım ile beşeri ve doğal şartlar arasındaki ilişkileri, ulaşım sistemlerinin yeryüzüne dağılışını ve dağılış sebeplerini inceleyen bilim dalıdır. Ulaşım sistemlerinin oluşturulmasında doğal ve beşeri şartların göz önünde bulundurulması zorunludur. Beşeri ve fiziki şartlar dikkate alınmadığı sürece tehlikeli durumlar ve ekonomik kayıplar ortaya çıkabilir. Telafisi mümkün olmayan kayıplarla karşı karşıya kalınabilir. Ulaşım geçmişten beri ticaretin yürütülmesinde de önemli bir yere sahiptir. Tarihte kral, ipek ve baharat yolları bunu gösterirken günümüzde ise telekomünikasyon ve deniz yolları ulaşımında bu önemi gösteren güzel örneklerdir. Günümüzde ulaşımında teknolojik imkânların kullanılması ulaşımın daha sağlıklı ve daha hızlı olmasını sağlamaktadır. Coğrafi olarak dünyanın önemli kavşak noktalarında olan ülkelerin konumu özellikle enerji taşımacılığında önemli olmuştur. Örneğin; Türkiye böyle önemli bir kavşak noktasındadır. Bir tarafında enerji yönünden zengin Ortadoğu ve Hazar ülkeleri yer alırken diğer tarafında ise sanayi açısından zengin olan Avrupa ülkeleri bulunur. Bu durum Türkiye'yi önemli bir enerji koridoru haline getirip transit taşımacılığını arttırmıştır. Bu gibi nedenlerle ulaşım coğrafyası ekonomik coğrafya içerisinde önemli bir koldur.

Doğal kaynaklar coğrafyası; doğal kaynakların sınıflandırılması, işletilmesindeki gelişmeler, doğal kaynakların ekonomik değeri, dağılımı, üretimi ve ticareti gibi konularla ilgilenir. Doğal kaynaklar coğrafyası doğal kaynakların bulunduğu yer kadar onların işletilmesi dağılımı ve bir yerden bir yere ulaştırılması konusunda da bize bilgi vermektedir.

Turizm coğrafyası; turizm etkinlikleri ve türlerini bu etkinliklerde katılımcı olarak bulunan kişi sayılarını, bu etkinliklerin ekonomiye katkılarını, turizm faaliyetlerinin dağılışını ele alıp inceleyen araştıran bir bilim dalıdır. Dağ turizmi, deniz turizmi, yayla turizmi, inanç turizmi, sağlık turizmi gibi konular turizm coğrafyası içinde incelenir. Turizm, özellikle 2.Dünya savaşıdan sonra ekonomik bir faaliyet olmuştur. Bazı ülkelerin ekonomisine en az sanayi kadar etki etmektedir. Hatta "bacasız sanayi" olarak da bilinmektedir. Bazı ülkeler turistik değerleri çok fazla olmamasına rağmen önemli ekonomik kazançlar sağlarken bazı ülkeler de turistik değerleri çok fazla

olmasına rağmen önemli kazançlar elde edememektedir. Bu nedenle turizmde en önemli olan şey reklamdır. Yani ülke tanıtımı fazla olursa gelen turist sayısı artacak bu da ekonomik kazancı daha da artıracaktır. Turizm geliri fazla olan ülkelerin bir kısmı (İspanya, Yunanistan gibi) dış ticaret açıklarını turizmle kapatmaya çalışmaktadır. Bu durum turizmin ülkelerin ekonomisinde ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermektedir.

Ticaret coğrafyası; tarım, sanayi ve madencilik faaliyetleri ile üretilmiş malların el değiştirmesi olan ticareti kendine konu edinen bilim dalıdır. Ülkelerin ticaret hacmi, iç ticaret, dış ticaret bu bilim dalının konularıdır. Ticarete sadece ticari malların üretilmesi, tüketilmesi, satış ve alışı değil bir bakıma onların değerlendirilmesi de etkili olur. Geçmişten beri önemli ticaret yollarına sahip olan ülkeler dünya ticaretinde önemli bir yere sahip olmuştur. Anadolu'nun çokça istilaya uğramasında ve burada sürekli yeni medeniyetler kurulup yeni gelişmelerin yaşanmasında ticaret yolları üzerinde yer alması etkili olmuştur. Örneğin ülkemiz coğrafi konumundan dolayı geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır.

Yerel Coğrafya (Bölgesel Coğrafya)

Yeryüzünde bulunan sınırları belli olan kıta, ülke veya bölge gibi alanların fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerini inceleyip araştıran coğrafyanın alt dalına “yerel coğrafya” denir. İşte bu yüzden yerel coğrafya, bölgesel coğrafya olarak da bilinmektedir.

Bölge terimi, aslında genelleştirme (var sayılan) düşüncesinin sonucuna dayanır. Bu nedenle hem vardır, hem de yoktur. Bu ölçütler göz önüne alınarak benzeşik olma durumu göze çarpan bir arazi ünitesi, bölge diye tanımlanır. Ancak ayrıntıya inildiğinde, belli ölçütlere göre benzer kabul edilen arazi ünitesinin homojen değil, aksine farklı özelliklere sahip olduğu görülür (Doğanay, 1998, s.136).

Kendi aralarında ortak özellikler olup komşu oldukları veya olmadıkları başka yerlere göre farklı özellikler taşıyan yerlere “bölge” denilmektedir. Kimi zaman bu ortak özellikleri fiziki olarak; dağların uzanışı, yükselti, platoların veya göllerin yoğun olması belirlerken kimi zaman da nüfus, sanayi, madencilik, turizm gibi beşeri ve ekonomik özellikler belirleyebilir.

Coğrafya biliminin bu temel bölümleri dışında bir de matematik coğrafya alanı vardır. Dünyanın şekli, boyutları ve hareketleri ile coğrafi koordinatlar ve harita bilimi (kartografya) matematik coğrafyanın başlıca konularını oluşturur (Yazıcı ve Koca, 2011).

Matematik coğrafya, özellikle öğrencilere temel coğrafi bilgilerin öğretilmesinde etkili olmaktadır. İçerisinde matematik kavramları kullanılıp çeşitli hesaplamalar yapıldığı için bu adı almıştır.

Özet olarak şunu söyleyebiliriz; coğrafya ilgilendiği konulara göre önce genel ve yerel (bölgesel) coğrafya diye ikiye ayrılmıştır. Genel coğrafya ise ilgi alanlarına göre fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya olarak ikiye ayrılıp bu alt dallar da kendi aralarında konularına, ilgi alanlarına göre ayrılmış ve farklı isimler almıştır. Bu ayrım bizim coğrafyayı ve coğrafi bilgiyi daha iyi anlayıp yeryüzünü daha iyi tanımamızı sağlamıştır.

Coğrafyanın Konusu

Coğrafyayı tanımlarken bazı terimleri ortaya koyarız. Bu terimler, coğrafya hakkında bize bilgi vermektedir. Terimler şu şekildedir:

- İnsan
- Çevre
- İnsan- Çevre etkileşimi
- Perspektifler
- Araştırma
- Açıklama

İnsan kavramı, coğrafya biliminden ayrı düşünülüp incelenemez. Bu kavram başka bölümlerin konusu olmasına rağmen insan, coğrafya araştırmalarında merkezdeki yerini her zaman alır. İnsan olmadan coğrafya olamaz diyebiliriz. Onun için coğrafyanın hangi dalında olursa olsun (fiziki coğrafya, beşeri coğrafya, ekonomik coğrafya) araştırmalarda insan her zaman ortak öğedir.

İnsanın içerisinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü mekâna “çevre veya ortam” denilmektedir. İşte bu yüzden insan, sürekli çevrenin etkisi altındadır. Çevre

insanı etkilediği gibi insan da çevreyi etkilemektedir. Hangisinin etkisinin daha büyük olduğu sürekli bir merak konusu olmuştur.

Çevre, hem canlı ve hem de cansız varlıkların bir arada bulunduğu yerdir. Çevrede bulunan varlıklar doğal (tabiat) kökenli ve beşeri (insan) kökenli varlıklardır.

Çevre ile insan arasında, insanoğlunun ortaya çıktığı ilk günden itibaren daima bir etkileşim olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. İnsan ile doğal çevre etkileşimi sonucunda beşeri (kültürel) ürünler ortaya çıkar. Kısaca beşeri çevrenin elemanları insan ile doğal çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkar. İnsanın doğal çevreyi kendine göre yorumlayıp onunla etkileşim halinde olmasıyla beşeri ürünlerin sayısı giderek artmaktadır.

Her bilimin kendine özgü ya da en çok kullandığı prensipleri vardır. Coğrafya da diğer bilimler gibi bazı prensipleri kullanır. Bunlar “dağılıp, nedensellik, ilgi ve bağılılık” prensipleridir. Coğrafya bu prensipler ışığında konularını işler ve bize bilgiler verir. Dağılıp ilkesi coğrafyayı diğer bilimlerden ayırmaktadır. Bu prensip coğrafi olgu ve olayın dünyanın neresinde olduğunu bize gösterir.

Araştırma, bütün diğer bilimler gibi coğrafya da kendi konularını araştırır. Elde ettiği sonuçları açıklayarak insanların ve diğer bilimlerin hizmetine sunar. Coğrafyanın bir bilim olmasında bilgilerin araştırılıp ortaya konulması önemli rol oynamıştır.

Açıklama, her bilim gibi coğrafya da araştırmalarla ortaya çıkan sonuçları açıklar. Bu açıklamaya “ifade etme” de denir. Coğrafya elde ettiği sonuçları ifade ederken çeşitli araçları kullanır. Bunlar yazılı rapor, makale, kitap şeklinde olabileceği gibi bazıları da sözlü olarak açıklanabilir (Şahin, 2002, s. 4,5,8,9,21).

Diyebiliriz ki coğrafya konularını işlerken insan, çevre, insan çevre etkileşimi, perspektifler, araştırma ve açıklama terimlerinden yola çıkarak bize bilgi verip evreni daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Coğrafya Eğitimi

Toplumsal değişimin hızlı bir şekilde yaşandığı günümüz dünyasında insanoğlu birtakım sorunlarla baş edebilmek için birçok çözüm önerisi arar. İnsanların

eğitimin en büyük beklentisi toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlarla baş edecek çözüm önerilerinin bulunmasına yardım etmesidir. Ancak tek bir disiplin karşılaşılan sorunlara çözüm bulamayacağı için insanoğlu karşılaştığı sorunlarla ilgili farklı disiplinlere yönelmiştir.

Coğrafya, bir disiplin olarak içinde yaşadığımız Dünya'yı anlamamızı sağlar. İnsanlar sosyal olayların açıklanmasında coğrafya disiplininden de yararlanmaya çalışmıştır. Coğrafya insanların yaşantısında önemli bir yeri olan içeriğe sahiptir. Türk Milli Eğitim sisteminde coğrafyanın önemi yadsınamaz.

Bireylerin yaşadıkları çevrede bulunan nesnelere algılama süreciyle birlikte öğrenme süreci de gerçekleşmeye başlamaktadır. Fiziki çevrede bulunan elemanların farkına varılması aynı zamanda kişinin ilk coğrafya ile ilgili bilgilerinin de oluştuğu zamandır. (Sezer, 2017). Doğal çevre elemanlarını algılayan birey önce onları tanımaya ve anlamlandırmaya çalışmış sonra onları hayatına sokarak onlarla ilişkiye girmiş coğrafi objeleri hayatının bir parçası olarak kullanmıştır. Ve coğrafya hayatının önemli bir disiplini olmuştur.

Okullar artık salt bilginin öğrenildiği yerler değil aynı zamanda bireylerin sosyal hayat içerisinde karşılaşılabilecek sorunların çözümünde ve günlük yaşamlarında kullanabilecekleri becerilerin de kazanıldığı mekânlar haline dönüşmektedir (Karatekin ve Sönmez, 2016). İşte bu nedenlerle coğrafya günlük hayatta karşılaşılabilecek sorunların çözümünde öğrencilere önemli beceriler kazandırabilir, onların hayatlarında karşılaştığı bu sorunlara daha kolay çözüm önerileri bulmasını sağlayabilecektir. Bu gibi nedenlerle coğrafya konularının öğretiminde öğrencilere pratik kazanabilecekleri şekilde bilgiler verilmelidir.

Coğrafya doğadan olaylarla insan arasında ilişkilerini ortaya çıkaran bir bilimdir (Güngördü, 2001). İnsanoğlu hayata geldiği andan itibaren coğrafi doğayla bir ilişki içerisine girer. Örneğin doğduğu yerdeki iklim koşulları onun yaşantısında önemli bir öge olacaktır. Mesela iklim, onun giyim kuşamını belirlediği gibi aynı zamanda yeme içme alışkanlıklarını ve yaşadığı toplumun ekonomik etkinliklerini de belirleyecektir. Yine bulunduğu çevredeki yeryüzü şekilleri de hayatında önemli bir yere sahip olacaktır. Yaşam koşullarını belirlediği gibi, ekonomik etkinlikler ve ulaşım gibi faaliyetler üzerinde de etkisini gösterecektir. Bunun gibi birçok coğrafi olay

geçmişten günümüze insan yaşantısını şekillendirmiş ve şekillendirmeye de devam edecektir.

Toplum içerisinde karşılaşılan çevresel problemlerin çözümünde en etkili ve en önemli yol olan “Çevre Bilinci” nin geliştirilmesi de coğrafya bilimi ve eğitimi sayesinde mümkündür (Demirci, 2005). Çevre bilincine sahip insanlar doğal unsurlara daha önem verecek doğal çevrenin korunması ve yaşatılması için uğraşacaklardır. Çevre bilinci oluşan insanlar çevreyi sadece yaşam için bir araç olarak görmeyecek ondan farklı çıkarlar sağlamak adına bilinçsizce davranıp doğayı mahvetmeyeceklerdir. Bununla birlikte doğada bulunan unsurlar gereğinden fazla ve yanlış bir şekilde kullanılmayacaktır. İşte coğrafya eğitimi insanların doğal çevreyi daha iyi anlamlandırıp çevre bilincinin oluşmasında etkili olacaktır.

Coğrafya yerküre hakkında temel bilgilerin öğretildiği programlardan biridir. Belli aşamaları gittikçe artmakta ve genişlemekte olan bir ünite yapısına sahip olan okul programlarıyla öğrencileri hayata ve yükseköğretime hazırlayan coğrafya eğitimi toplamda 11 sene sürmektedir. Sırasıyla her sınıf başında varılmak istenen hedeflerin ders öğretmenleri tarafından bilinmesi ve o dönem sonunda gerçekleşen hedeflerin gözlenmesi gerekir (Girgin, 2001, s.132).

Bu gibi nedenlerle ülkemizde okullarda formal olarak verilen coğrafya eğitimi öğrencilerin dünya ile ilgili temel bilgileri daha iyi öğrenmesini sağlamalı, öğrencileri hayata ve yükseköğretime iyi bir şekilde hazırlamalıdır. Bu durumda en önemli görevlerden biri de öğretmene düşmektedir. Öğretmen konulara hâkim olup öğrencilerin ilgilerini çekebilecek şekilde programda verilen kazanımları öğrenciye kazandırmalıdır.

Coğrafya eğitimi, ülkemizdeki eğitim içerisinde önemli bir unsur olmalı insanın doğduğu andan öldüğü ana kadar formal ve informal olarak eğitimin her döneminde ve hayatının her alanında ona kazandırılmalıdır. Coğrafya konuları belirlenirken kişilerin ve öğrencilerin bu konuları hayatlarında kullanabilmeleri önemsenir. Örneğin depremin, insan hayatının gerçeği olduğu insanlara kazandırılmalı deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği insanlara kavratılmalıdır. İnsan kullanabileceği ve hayatın gerçeği olan bilgiyi daha iyi özümser.

Coğrafya, insan-çevre arasında yer alan bağlantıları inceler. Bu sebeple coğrafya ile sosyal bilgiler arasında önemli bir bağlantı vardır. Yurt ve dünya meselelerine bakıldığında çözüm üretebilmek için belli bir seviyede coğrafya bilgisine ihtiyaç duyulur. Edinilmiş bu coğrafya bilgisiyle öğrenci; yurdunun büyüklüğü, doğal kaynakları, geçim kaynakları, geçim yolları, ekonomik gücü, ulaşım durumu, sanayi alanlarının nerelerde kuruldukları gibi durumları bilmektedir. Bu da memleket meselelerini daha iyi anlamasına ve çözüme katkıda bulunmasına yardım eder (Çelikkaya, 2002, s.3).

Coğrafya eğitimi, birinci kademedeki hayat bilgisi dersi içerisinde verilirken ikinci kademedeki sosyal bilgiler dersi içerisinde verilmektedir. Öğrencilerin yeryüzünü daha iyi anlayabilmeleri için, bu derslerde coğrafya konuları öğrencilerin anlayabileceği düzeye indirilmeli ve sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin de yeteri kadar coğrafya bilgisine sahip olması gerekmektedir.

Diyebileceğimiz odur ki coğrafya sadece bir disiplin değil hayatın ta kendisidir. O nedenle coğrafya öğretimine gerekli önem verilmeli sadece okullarda değil hayatın her alanında insanlara işlerine yarayabilecek coğrafi bilgiler verilmelidir.

Niçin Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu derste temel ve en kapsamlı amaç etkin vatandaşlar yetiştirmek olmuştur. Etkin vatandaş; bulunduğu topluluğun kültürel özelliklerini benimseyen, özümseyen ve bu gelişim anlayışını gözetken fertlerden teşekkül eder. Bu açıklamaya göre etkin vatandaşlar yetiştirmek milletlerin devamlılıklarını sağlamak için önemli bir unsur olmuştur. Yurttaş yetiştirmek tek disiplinli, çok disiplinli veya disiplinler arası felsefi temelleri olan bakış açılarıyla mümkün olmaktadır. Tek disipline dayalı anlayışa göre coğrafya, tarih ve vatandaşlık bilgisi dersleri ayrı ayrı dersler olarak verilir. Çok disiplinli ve disiplinler arası anlayışa göre ilgili konular sosyal bilimlerden seçilir. Seçilen bu bilgilerin bütünleştirilerek tek bir ders olarak (sosyal bilgiler) fertlere kazandırılması amaçlanır. İki disiplin de amaç yurdunu, milletini seven kültürünü özümseyerek milletinin gelişmesi için uğraşan etkin vatandaşlar yetiştirmektir.

Türkiye Cumhuriyetinde ilköğretim çağına gelmiş çocuklarımıza vatandaşlık bilgisi ve yaşamları için gereken tutum, değer ve davranışlar sosyal bilgiler dersinin

çatısı altında öğretilmektedir. Bu çatı altında çocuklara bu derslerin çok disiplinli ve disiplinler arası anlayışa göre verilmesi daha uygun olmaktadır. İlköğretim çağındaki çocuklara coğrafya, tarih, psikoloji, sosyoloji, hukuk vs. sosyal bilimlerin disiplinlerine ait bilgilerin ise ayrı ayrı ders olarak kazandırılması oldukça zor görünmektedir. İlköğretim dönemi içerisinde kazanılmış bilgi, beceri ve davranışlar sonraki yıllar içerisinde tesirini devam ettireceği düşünüldüğünde bu çağlarda öğretilen bilgilerin gelecek dönemin büyükleri olacak çocuklara sosyal bilgiler dersini öğretmenin ne kadar önemli bir strateji olduğunu ortaya koyar. Bu çağdaki çocuklar bu derste kazanacakları bilgi beceri ve davranışlarla ülkemizin çağının ilerisinde bir ülke olmasını sağlayacaklardır.

Bir devletin hayatiyetini devam ettirmesinde sosyal bilgiler eğitiminin önemini anlamak için ABD'nin eğitim programlarına bakmak faydalı olacaktır. Çok uluslu yapıya sahip olan bu devlette birçok kültürel yapı iç içe geçmiş durumdadır. Yani bu devlet birçok kültürün bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu çok kültürlü yapı Amerika Birleşik Devletlerinde 1900'lü yılların başlarında ortaya çıkan " Vatandaşlık Bunalımı" sorunuyla karşı karşıya gelinmesine neden olmuştur. Bu sorunu çözmek için ABD sosyal bilgiler dersini okullarda okutmaya başlamış ve bu ders sayesinde "Amerikan Vatandaşı" yetiştirmek konusunda yadsınamayacak bir başarı elde etmiştir. ABD sosyal bilgiler dersi sayesinde " Vatandaşlık Bunalımı" sorununu çözmüştür. Şimdi ABD 'de vatandaşlar hangi ırk, devlet ve kültürden gelirlerse gelsinler ortak amaç doğrultusuyla ABD'nin çıkarları için çalışmaktadırlar.

Sosyal bilgilerin toplumlar için önemini ifade etmede Eski Çağda İsrail'in gerçekleştirdiği vatandaşlık bilgisi dersleri örnek olarak verilebilir. Bu dersler toplumda vatandaşlık bilincini geliştirmiştir. Bu durum bilinmesi gereken önemli bir bilgidir. Bu sayede kendine ait bir yurdu olmayan İsrail milleti vatandaşlık bilinciyle sonradan yurt edindikleri İsrail'e sahip çıkmış İsrail'in çıkarları doğrultusunda ona hizmet etmişlerdir.

Türkiye'deki sosyal bilgilerin eğitiminin hala istenen düzeye ulaşamadığı söylenebilir. Gerek kazandırılmak istenen hedefler, değerler ve davranışlar konusunda gerekse vatandaşların görevleri konusunda birtakım eksiklikler olduğunu görmekteyiz. Türkiye Cumhuriyeti içerisinde yaşamını sürdüren birbirine Atatürk Milliyetçiliğiyle bağlanmış Cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkan geleneksel değerlerimizin olumlu yanlarını koruyan bununla birlikte muasır ve evrensel değerleri kabul etmiş yeni

nesilleri yetiştirme sosyal bilgiler dersinin başlıca görevlerinden olmalıdır. Yine ne yaptığını bilen, sorumluluklarına sahip çıkan, etkin, üretken, insanlara saygılı vatani seven bireyler yetiştirmekte sosyal bilgiler dersinde verilen eğitimden geçmektedir (Tay ve Öcal, 2011, giriş).

Bu durum bize şunu gösteriyor milletin çıkarları için uğraşan milli kültürünü özümsemiş ortak değerlere inanan iyi vatandaşlar yetiştirmek eğitim sisteminin bir görevi olmaktadır. Birçok devlet eğitim politikalarında bu durumu göz önünde bulundurarak coğrafya, tarih, psikoloji, sosyoloji, hukuk vs. gibi dersleri sosyal bilgiler dersi çatısı altında birleştirerek etkin vatandaşlar yetiştirmiştir.

Dünyada Sosyal Bilgiler

Eğitim olarak sosyal bilgilerin hangi tarihte ve hangi yerde başladığı bilinmemekle birlikte, tarihsel olarak baktığımızda zaman içerisinde, hem fen bilimleri hem de sosyal bilimlerin var olduğu söyleyebiliriz. İnsanı, doğal ve toplumsal bir varlık olarak düşündüğümüzde, yaşantısını anlamlı hale getirebilmek için bir yandan doğayı anlamaya ve onun sınırlarını keşfetmeye çalışırken; diğer taraftan ilişki içerisinde bulunduğu insanlarla anlaşmazlıklara düşmeden onlarla birlikte yaşamayı sürdürmenin yollarını bulma çabası içinde olmuştur. Bu uğraşlar hem fen hem de sosyal bilimlerin var olmasını gerçekleştirmiştir. Eski Çağ'da verilen eğitimde ders olarak verilen coğrafya (Roma), tarih (Çin, İsrail, Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (Roma) dersleri, kesin olarak sosyal bilimlerle ilgilidir. Orta Çağ'da din etkisiyle sosyal bilimlerin ders konuları dinsel bir içerik kazanmış. Rönesans ve reform hareketleriyle birlikte yeniçağ ve yakın çağda ise sosyal bilimlerin içerisindeki dinin etkileri azaltılmaya başlamıştır. İlk defa Fransız düşünür Condorcet "sosyal bilgiler" adı ile ilk ve orta dereceli okullarda bu dersin okutulması gerektiğini savunmuştur (Sönmez, 2005; Sözer, 1998).

Eğitim kurumları içerisinde bir konu alanı veya ders olarak sosyal bilgiler eğitimi 1800'lü yıllar sonunda ve 20.yy. başlarında Amerika Birleşik Devletlerinde yaşadığı kültürel, ekonomik ve sosyal alandaki dönüşüm sonucu ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak ve milli toplum anlayışı ortaya koymak için konulmuştur. Bu gelişme ise pragmatizm (faydacılık) akımında "Demokratik Toplum İçin Vatandaş Yetiştirme" görüşü etkisiyle oluşmuştur (Erden, Talihsiz; Öztürk ve Otluoğlu, 2005; Sönmez, 2005).

Buna bağılı olarak 1892 yılında Madison ve Wisconsin'da toplanılan idare, ekonomi ve tarih öğretimi konferansları tüm bu konuların “sosyal bilgiler” adı altında toplanmasına karar vermiştir.

Bir ders adı olarak sosyal bilgiler ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde 1916 yılında kullanılmıştır (Moffatt, 1957; Sönmez 2005; Öztürk ve Dilek 2005; Öztürk, 2006; Güngördü, 2002). 1916 yılında yürürlüğe giren eğitim programına göre coğrafya, tarih, vatandaşlık bilgisi dersleri de çok disiplinli yaklaşıma göre verilmiştir. 1930'lu ve 1940'lı yıllar içerisinde Amerika Birleşik Devletlerinde, yeniden kurmacılık ve çocuğu merkeze alan eğitim yaklaşımını benimsemiş eğitimciler sosyal bilgileri geliştirmek için gayret göstermişlerdir ama yine de sosyal bilgiler dersleri coğrafya ve tarihi ağırlık alarak 1960'lara kadar okutulmuştur.

1960-1970 arası “Yeni sosyal bilgiler” ismi ile reform hareketleri yapılmıştır. Bu hareketlerle Bruner'in kullandığı buluş yoluyla öğrenme kuramı etkili olmuştur. Bruner'in bu öğretim kuramı etkisiyle sosyal bilimlerde disiplinler arası bir yaklaşım kullanılarak sosyal bilgilerin konularının oluşturulması sağlanmıştır. Sosyal bilgilerde anlatım ve tümdengelim yöntemleri yerine; araştırma ve tümevarım yöntemleri önem kazanmıştır. 1980'li yıllarda ise bu durum bırakılarak geleneksel anlayışa tekrar geri dönüş “temele dönme” gerçekleşmiştir. 1994 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde de gerçekleşen Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi, sosyal bilgiler programında tematik standartları belirlemiş ve bundan sonra oluşturulan programlarda bu temel üzerine kurulmuştur (Erden, Tarihsiz; Öztürk ve Dilek, 2005).

İngiltere gibi ülkelerde sosyal bilgiler dersinin yerine tek disiplin anlayışı benimsenmiş, tarih coğrafya ve vatandaşlık dersleri ayrı ayrı dersler olarak okutulmuştur. İngiltere'nin başını çektiği bu anlayışı benimseyen devletler sosyal bilgilerin kapsamında bulunan dersi ilköğretimin başından itibaren ayrı ayrı ders olarak okutmuşlardır. İngiltere ile birlikte Lüksemburg ve Danimarka'da da aynı durum görülebilir (Sözer, 1997; Öztürk ve Dilek,2005; Öztürk ve Otluoğlu, 2005; Sağlam, 1999).

Türkiye'de Sosyal Bilgiler

Devletlerin sosyal bilgiler derslerini okullarda okutmaktaki en temel amaçları istedikleri vatandaş tiplerini yetiştirmektir. Bu amaçla sosyal bilgiler dersinde kişinin içerisinde bulunduğu devlet yönetiminin ve rejimin istekleri doğrultusunda hareket edilerek, müfredat ve konular ona göre seçilmiş , istenilen etkin vatandaşları yetiştirmek amaç edinilmiştir. Kişilere verilecek sosyal bilgiler derslerinde toplumun kural ve değerlerini vermekle birlikte devletin istediği vatandaşı yetiştirmek de amaçlanır.

Ülkemizdeki sosyal bilgiler eğitimi temellerini İslamiyet'in kabul edilişi öncesine dayandırmak mümkündür (Sönmez, 2005). Bu dersin en temeldeki amacı bireylerin içerisinde yaşadıkları topluma uyum sağlaması ve bireylerin toplumsallaştırılması olduğu düşündüğümüzde Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önceki dönemlerde çocuklar ve gençlerin toplumsallaştırılması ve eğitilmesinde "toplumun töresi" nin önemli bir rol oynayacağı düşüncesi bu dersin temellerinin çok eskilere dayandığını delil oluşturmaktadır (Akyüz, 2005). Toplumsal kuralların öğretilmesinde (bireyin toplumsallaştırılması) törenin etkisi, Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte yerini din eksenli sosyal bilgiler anlayışına bırakmıştır (Akyüz,2005; Sönmez, 2005). Bu anlayış yüzyıllar boyunca sürmüş, ülkemizde Cumhuriyet rejimi kurulduktan ve devrimler yapıldıktan sonra seküler bir eğitim sistemine geçilmiş ve laik anlayışa dayalı bir sosyal bilgiler dersi eğitimi vermeye başlanmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde sosyal bilgiler olarak önceki Türk uluslarında olduğu gibi, toplumsal değerlerle birlikte dini inançların da öğretildiği görülmektedir. Osmanlı eğitim sistemi içinde sosyal bilimler kapsamı içerisinde yer alan, coğrafya ve tarih, birer ders olarak ilk defa Tanzimat dönemindeki okul programında yer almıştır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005; Akyüz, 2005). Tanzimat Döneminde 1869 tarihindeki Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde, erkek rüştiyelerinin programında Tarih-i Umumi, Tarih-i Osmani ve Coğrafya; kız rüştiyelerinin programında Muhtasar Tarih ve Coğrafya; idadiyelerin programında Coğrafya ve Tarih-i Umum-i; darülfünunların programında İlm-i Tarih, Tarih-i Umumi ve Tarihi Ulum-ı Tabiliye derslerinin yer alacağı belirtilmektedir. 1874'te açılan İstanbul Darülmuallimini (öğretmen okulu) programında Muhtasar Tarih-i Osmani, Muhtasar Coğrafya dersleri; Darülmuallimin-i Sıbyan bölümünde, Tarih ve Coğrafya dersleri; Darülmuallimin-i Rüşdiye Osmani idadiye bölümünde Tarih-i Umumi okutulmuştur (Akyüz 2005).

Sosyal bilgilerin içerisinde yer alan coğrafya ve tarih dersleri, ilk olarak Sultan II. Abdülhamit döneminde (1876-1909) Maarif Nezareti'ne bağlı, Usul-i Cedide' nin programına uygun olarak eğitim-öğretim yapan bir ilköğretim kurumu olan iptidailerdeki programlarda yer almıştır. 1904 tarihinde bütün okulları kapsayan yayınlanan yeni programında sadece Muhtasar Tarih-i Osmani dersinin olduğu görülür (Öztürk ve Otluoğlu, 2005). 1913'e gelindiğinde (ki bu tarihe kadar çok sık program değiştirdikleri oluşmuştur), Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (ilköğretim geçici kanunu) çıkartılmış ve burada Tarih (özellikle Osmanlı tarihi) ve Coğrafya (özellikle Osmanlı coğrafyası) dersleri yanına Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri de ilköğretim programına konulmuştur (Akyüz 2005).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkemizde sosyal bilgiler anlayışında önemli değişiklikler görülmüştür. Bu bağlamda, 1924 Milli Eğitim programında Musahabat-ı Ahlakiye Malumat-ı Vataniye dersleri birleştirilip 1926 programında Yurt Bilgisi dersi adıyla yer almıştır (Akyüz 2005). Coğrafya, tarih ve yurt bilgisi dersleri 1926,1930,1932,1936 ve 1948 programları içerisinde tek disiplin öğretim anlayışına göre olarak ayrı ayrı verilmiştir (Sönmez, 2005; Öztürk ve Otluoğlu, 2005). Bu programlarda en önemli felsefenin ilerlemecilik olduğu söylenebilir. Bununla birlikte toplu Öğretim ilkesinin benimsendiği görülür. Bu programlarda özellikle 1930'lu yıllardan sonra, Güneş Dil Teorisinin etkisiyle daha fazla Türkçe kelime ve sözcüklere önem verildiği gerçektir (bilindiği üzere Atatürk'ün, Türk dilinin diğer dünya dillerine kaynaklık etmiş olabileceğine ilişkin Güneş Dil teorisi benimsemiş ve hayata geçirilmesi için Türk Dil Kurumu'nun kurulmasının emrini vermiştir).

John Dewey'in etkisini Cumhuriyet dönemi eğitim programlarında görürüz. Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine ülkemize gelen John Dewey, hazırladığı raporu ile ülkemiz eğitim sisteminde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Eğitim sistemimize iş okulu ve toplu öğretim anlayışları onun etkisiyle girmiştir (Baysal, 2005). Bu anlayışın etkisiyle 1962 ilköğretim programı içerisindeki coğrafya, tarih ve yurt bilgisi dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersinin ismi sosyal bilgiler olarak değiştirilmiştir. 1962 ve 1968 yıllarında oluşumlarının Amerika Birleşik Devletlerindeki "Yeni Sosyal Bilgiler" reform hareketlerinden etkilenmiş olduğu görülür (Erden, Tarihsiz; Öztürk ve Otluoğlu, 2005).

Ülkemizde ders ismi olarak sosyal bilgiler ilk defa 1968-1969 eğitim ve öğretim yılında ilkokullara; 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında ise deneme amacıyla ortaokullara resmen girmiştir (Günden, 1995). Sonraki süreçte ise Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 9. Milli Eğitim Şûrası kararlarına göre 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kanun kararı ile temel eğitim (4-5-6-7 ve 8. sınıflarda) sosyal bilgilerin ders olarak verilmesi kararı alınmıştır. Bundan sonra sosyal bilgiler ders olarak ilköğretimdeki okullarda 1968 yılı itibari ile 1975'ten sonra ise ortaokullarda okutulmasına başlanılmıştır. Bu durum 1985 yılına kadar sürmüştür. 1985 yılından sonra ise sosyal bilgiler ders olarak ilköğretim 2. kademedeki Milli Coğrafya, Milli Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri şeklinde okutulmuştur. 1997-1998 eğitim ve öğretim sezonu sonunda yine ilköğretim okullarında (4-5-6-7. sınıflarda) sosyal bilgiler dersi ismiyle okutulmuştur. İlk kez 1968 yılında ilkokul programına sosyal bilgiler ismiyle bir ders olarak okutulduysa da 1968 den itibaren sosyal bilgilerin içeriğine yakın olan farklı dersler de eğitim programında yer almıştır. Daha önce yani 1968 programı öncesi coğrafya, tarih, yurttaşlık bilgisi/yurt bilgisi/vatandaşlık bilgisi derslerine de sosyal bilgilerin ders içeriğinde yer vermeye çalışılmıştır.

2005 ilköğretim programındaki değişikliklere gelinceye kadar Sosyal bilgiler dersi programının temel felsefesini Esasicilik, Daimiciliğin oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu programlar hazırlanırken Yenide Kurmacılık, İlerlemecilik anlayışına göre anlayışına göre hazırlanmış olsa da yapılan uygulamalarda Daimicilik ve Esasiciliğin ön plana çıktığını görürüz (Baysal, 2005; Sönmez, 2005; Aydın, 1995; Yanpar Şahin, 1997). 1968 ilköğretim programında yer alan sosyal bilgiler dersi 1989, 1990 ve 2005 programı da aynı adla yer almıştır. 2005'te yürürlüğe sokulan ilköğretim programı hem sosyal bilgiler dersinde hem de diğer derslerde (Matematik, Fen ve Teknoloji, Türkçe, Hayat Bilgisi) bir önceki programa göre farklılıklar göstermektedir (Tay ve Öcal, 2011).

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki

Bu iki kavram hakkında konuşurken sanki bu kavramlar aynı anlam geliyormuş gibi düşünürüz. Ama eğitim ve öğretimi göz önünde bulundurduğumuzda bu kavramlar başka anlamlara gelebilmektedir. Sosyal bilgiler ile sosyal bilimleri birbirinden ayıran çok keskin hatlar olmasa da bu iki alan amaçları, kullandıkları metotları ve içerikleri bakımından değişik özelliklere sahiptirler. Sosyal Bilimler coğrafya, tarih ve yurttaşlık

bilgisi gibi konu alanıdır. Sosyal Bilimler kişi davranışlarını değişik açılardan genel bir bakış açısıyla inceleyen alanlardan oluşur. Bunun için sosyal bilimlerde içerik, aralarında bağlantı ilişkisi bulunan ve karmaşık bir yapıya sahip olan birçok insanın yaşantısından oluşturulmuştur. Sosyal Bilimler konularıyla uğraşır, insanların sosyal ilişkilerini, zamanı ve mekânı kullanarak inceleyen insanlara sosyal bilimci denilmektedir. Sosyal bilimcilerin asıl işleri, toplum hakkında yeni fikirler ve bilgiler üretmektir. Ayrıca hizmet eden iyi vatandaş yetiştirmek için ilk ve ortaöğretim seviyelerinde öğrencilere birçok bilgide vermektedir. Sosyal Bilimler alanında yapılmış bilimsel ve kavramsal gelişmeleri eğitim sürecinde ele alarak bireyin gelişimini ve yetiştirilmesini amaç edinir. Bu nedenle sosyal bilgileri bir öğretim programı olarak ilköğretim basamağındaki sosyal davranışların bilgisine önem veren bir derstir. Sosyal bilgiler alanında çalışan kişilere de sosyal bilgiler eğitimcisi denilmektedir. Sosyal bilgiler dersi konuların ve temaların öğrenciye öğretilmesinde, sosyal bilimlerden daha fazla kullanılmaktadır. Ve ayrıca vatandaşlık eğitimi konusuna önem verip ilköğretim çağında gerçekleştirilmesine çalışmaktadır.

Sosyal bilgilerde ağırlıklı olarak, vatandaşlık kavramının geliştirilmesi için disiplinler arası ve bir eğitim programına önem verilmiştir. Sosyal bilimlerde ise, farklı farklı disiplin olarak öğretim yapılır ve öğretim işi ortaöğretim işi ortaöğretim(lise) ve üniversitelerde gerçekleştirilmektedir. Sosyal bilimler insanlar arasında ilişkileri inceler oysa sosyal bilgiler bir eğitim programı olmakta ve demokratik düzeyde vatandaşlar yetiştirmek için insan ilişkilerini konu olarak almaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgilerin temeli sosyal bilimlerden oluşturulmuştur. Program açısından baktığımızda sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden alınan içeriğe dayanarak oluşturulmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2005b).

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Coğrafya

1997'de ilköğretim programları, 4306 sayılı kanun ile zorunlu hale getirilerek kesinti olmadan sekiz yıla çıkartılmıştır. Örgün eğitim sınırlarında yer alan ilköğretim süresinin sekiz yıl olmasından sonra 6 ile 14 yaş arasında bulunan bütün çocukların eğitim öğretimini ilköğretim kapsamıştır. Erkek ve kız çocukları için ilköğretim parasız ve zorunlu olmuştur (Erden, 1998, s. 142; Akyüz, 2008). 1998 tarihli bu program, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 tarih ve 62sayılı kabul edilen kararı ve 2487 sayılı Tebliğ'ler Dergisinde yayınlanmıştır. 1998 tarihinde yayınlanan bu programa

göre, ilk defa ilköğretim de bütünlük esas alınarak hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı olmuştur. Bu program 8 yıl olan zorunlu ilköğretim uygulamasına geçildikten sonra hazırlandığı için ilköğretim 4 ve 7. Sınıfları arasını kapsandığı bir bütünlük göstermektedir (Keskin, 2002; Ercan, 2007). Bilindiği gibi ilköğretim 1999 yılına kadar ilkokul ve ortaokul olmak üzere iki kısımdan meydana gelmekteydi ve ilkokulda beş yıl ve ortaokullarda üç yıl eğitim verilmekteydi. Eğitimde bütünsel bir yapıya kavuşmak ve Türk milletinin eğitim seviyesini yükseltmek için 1999 yılında ilkokullar ile ortaokullar birleştirilmiştir (Erden, 1998; Akyüz, 2008).

Program incelendiğinde ilköğretim okullarında, 4, 5, 6, ve 7 inci sınıflarda sosyal bilgiler dersinin haftada 3 ders saati olarak belirlenerek, gerek genel amaçlar bölümü gerek açıklamalar bölümü içerisinde yer alan maddeleri incelendiğinde, önceden yapılmış ilkokuldaki ve ortaokuldaki programlara büyük ölçüde benzerlik görülmektedir.

1998 Sosyal Bilgiler Programına baktığımızda, Taba-Tyler program modelini ve davranışçı öğretim tarzıyla şekillendirilmiş tümevarımsal yaklaşımın benimsendiğini görürüz (Şimşek, 2005, s. 6). Taba-Tyler program modelinin içeriği, rasyonel model olarak da bilinmektedir. Bu program modelinde, ihtiyaç saptama, genel amaçların belirlenmesi, amaçların saptanması, içeriğin, öğrenme yaşantılarının düzelleme ve değerlendirme yapılması aşamalarından oluşmaktadır. Taba-Tyler programı, yeniden kurmacılık felsefi görüşünün etkisi altında yer almaktadır (Demirel, 1992). 1998 ilköğretim sosyal bilgiler programının içeriğine bakıldığında şu başlıklardan oluştuğunu görürüz (MEB, 1998).

- Programın Uygulanmasıyla ilgili açıklamalar
- Genel amaçlar
- Dersin özel amaçları
- Dersin program içerikleri (Konular, üniteler vb.)
- Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak araç ve gereçler

1998 programında 6. Sınıfların konuları için altı ünite belirlenmiştir. Bunlar: Demokratik hayat, coğrafya ve dünyamız, Türkiye tarihi, Moğollar ve diğer Türk devletleri, Türkiye'miz, Osmanlı devletinin kuruluşudur. 7. Sınıf konuları ise toplam yedi üniteden oluşmuştur. Bu üniteler: Türkiye'nin coğrafi bölgeleri, İstanbul'un fethi

ve sonrası, Avrupa'da yenilikler, 17. ve 18. yüzyılda Osmanlı devleti, 19. ve 20. yüzyılda Osmanlı Devleti, Osmanlı kültür ve uygarlığı, yurdumuzun komşuları ve Türk dünyası olarak belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersi için haftalık olarak toplam 12 saat olarak belirlenmiştir (MEB, 1998). 1998 sosyal bilgiler programında 6. Sınıflarda *Coğrafya ve dünyamız* ile 7. Sınıflarda *Türkiye'nin coğrafi bölgeleri, yurdumuzun komşuları ve Türk dünyası* coğrafya ile ilgili üniteler olarak 1998 sosyal bilgiler programında yer almıştır.

2005 Sosyal Bilgiler Programında Coğrafya

Dünyanın tamamında kişisel, ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşanılmakta olan değişim ve gelişimi; ülkemizdeki nüfus, aile yapısı, ailenin niteliği, yaşam biçimleri üretim ve tüketme kalıpları, bilime dayalı anlayışı, toplumsal cinsiyet alanları, bilgi teknolojisi, iş olanaklarının niteliği, mahallileşme ve küreselleşme süreçlerini görmek mümkün olacaktır. Bütün bu değişimleri ve gelişmeleri eğitimimizde ve programlarımızda yansıtmak bir mecburiyet haline gelmiştir (MEB, 2005b). Bu nedenle program değişimlerinde, sosyal bilgilerin temel amacı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından şöyle açıklanmıştır:

21. yüzyıl'ın modern, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını anlamış, Türk tarihi ve gelenek ve göreneklerini benimsemiş, esas demokratik değerlerle donatılmış ve insan haklarına saygılı, yaşantısını sürdürdüğü ortama duyarlı, bilgiyi tecrübelerine göre açıklayıp, kültürel ve sosyal bağlam içinde meydana getiren, kullanan ve düzgün hale getiren, sosyal becerileri yüksek seviyelere taşımış, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları tarzları kazanmış, sosyal yaşamda faal, üreten, haklarını ve sorumluluklarını bilen, vatandaşlar yetiştirmektir (MEB, 2005b).

Bu açıklamaya dayalı olarak MEB, sosyal bilgilerin temel hedefinin, demokrasinin değerlerini benimsemiş bireyler olarak öğrencilerin; içerisinde yaşadıkları topluma uyum göstermelerini ve öğrencilerin bu bilgi birikimlerini hayata geçirilebilecek becerileri kazandırmak amaçlamaktır (MEB, 2014b).

Ülkemizde 1998 yılına değin uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programları, felsefi esasları bakımından Amerika Birleşik Devletleri, sosyal bilgiler programları ile ortak noktaları olmuştur. Fakat bu iki ülkenin öğretim yaşanmışlıkları arasında çoğunlukla farklılıklar oluşmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, programı ilkelerindeki çağdaşlıkla Türkiye'nin programlarındaki muhtevanın bağdaşmaması ve gereksiz bilgilerin bulunması bu farklılıkların nedenlerinden birisini teşkil etmiştir. Bu gibi sebeplerden dolayı sosyal bilgiler dersi programını ileriye taşıma ihtiyacı

belirmiştir. 2004'te ilköğretim de yeni bir program ortaya konmuştur (Öztürk, 2006). 1998'de sosyal bilgiler programı iyice incelendiğinde, 2005 yılı Sosyal Bilgiler Programında yeni gelişmelere yer verildiği görülmektedir. İlk göze çarpan 2005 sosyal bilgiler öğretimi programının “Davranışçı” nitelikler gösteren önceki programlara göre “Yapılandırmacı” öğrenme ilkesi temele alarak hazırlanmış olmasıdır (Gültekin, Bayır ve Göz, 2013, s. 26).

Milli Eğitim Bakanlığı, 2004'de ilköğretim ve orta öğretim programlarında yeniden yapılanmayı amaçlayan çalışmalara başlamıştır. 2004-2005 eğitim-öğretim yılı Ankara, Bolu, Hatay, İzmir, Kocaeli ve Van illeri, 1-5 sınıfları için fen ve teknoloji, sosyal bilgiler, hayat bilgisi, matematik ile Türkçe dersleriyle alakalı olarak hazırlanmış yeni programların pilot uygulamaları başlatılmıştır(Yalnız, 2007). TTKB(Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı)'ı, yeni 2005 programının kuramlarını şöyle açıklamıştır (Türkoğlu ve Sarı, 2006, s. 339):

- Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu sırasında, Atatürk tarafından belirlenen amaçları esas almak
- Anayasal ve yasal çerçevede içerisinde öngörülmüş olan insan yetiştirme modelini dikkate almak
- Dünyadaki gelişmeleri dikkate almak
- Bilimsel anlayışı yapılan çalışmaların merkezine oturturmak.
- AB normlarını gözden geçirmek
- Katılımcı bir yaklaşım izlemek
- Uygulamacı olanların görüşlerini öne çıkarmaktır.

2005 Programının esas yaklaşımı: Bilindiği üzere bilgi, insanlık tarihinin başlamasıyla birlikte her döneminde önem arz etmekle birlikte, iletişim imkânlarının küçük hale getirdiği dünyada, en önemli ilkesi haline gelmiştir, günümüzdeki tartışmasız üstünlüğü “Bilgi üretenler” ve “Bilgileri kullananlardadır”. Bilgilerin edinilmesi, kullanılması ve donanımı yüksek insanların yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir. Millî Eğitim Şûrası ve buna benzer toplantılarda çoğunlukla öğretim programları yapılırken öğrencilerin bilgiyi elde etme yollarını öğrenmeleri, sorunlarını çözmeleri ve karar verme becerilerinin geliştirilmesine imkân sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bütün bu gereksinimler doğrultusunda, dünya üzerinde yaşanan gelişmeler ile doğru orantılı olarak öğretim programlarındaki, yeni

yöntemler dikkati çeker duruma gelmiştir. Bundan dolayı program, bütünüyle davranışçı yaklaşımların ötesinde, bilgilerin bünyesinde barındırdığı değerleri ve bireylerin deneyimlerinin dikkate alınarak yaşama faal katılmalarını, doğru olarak kararlar vermelerini, sorunları çözme becerisini destekleyen ve geliştiren bir yaklaşım doğrultusunda oluşturmayı benimseyen bir gelişme göstermektedir. Bu yaklaşım öğrenciyi merkeze alan, dolayısıyla da etkinlik yaratma merkezli olmalıdır. Böylece sosyal bilgiler açısından, bilgisini ve becerisini dengelemiş olan, öğrenci kendi yaşamını ve kişisel farklılıklarını da göz önünde bulundurarak çevre ile etkileşimini olanaklı kılan yeni bir anlayışın geliştirilmesine çalışılmaktadır (MEB, 2014). Bu anlayışa göre Sosyal Bilgiler programında:

- Her bir öğrenci kendinin özgün bir birey olduğunu kabul eder.
- Öğrenciler gelecekte yaşantılarına ışık tutarak, kişilerden beklenen niteliklerinin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
- Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayıp, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleştirilmesini ön planda tutar. Öğrenciler düşünme, soru sorma ve görüş alışverişi yapmaya özendirilir.
- Fiziksel ve duygusal açıdan öğrencilerin sağlıklı ve mutlu kişiler olarak yetiştirilmesi amaçlanır.
- Öğrencilere kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmeleri hedefler.
- Millî kimlik merkeze alınarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
- Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
- Öğrencilerin haklarını bilen ve onları kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
- Öğrencilerin öğrenme süreci içerisinde deneyimlerini kullanması ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
- Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerinde bulunan çeşitliliği dikkate alır.
- Düzenli olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerini akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar (MEB, 2014b).

Kaymakçı yaptığı çalışmada, 2005 programına yönelik öğretmenlerin görüşlerinin, programın değişik öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri kullanmaya

uygun bir yapıda olduğunu, öğrenci merkezli anlayışın dikkate alındığını ayrıca öğretim materyalleri ve teknolojilerine de değinildiği, bu açıdan elektronik ve basılı-yazılı kaynakların üzerinde önemle durulduğu belirtilmiştir. Ancak programın en önemli dezavantajının teknolojik alt yapı eksikliği ve uygulama sorunlarının olduğunu belirtmişlerdir (Şimşek ve Kaymakçı, 2015, s. 301).

Program yapısını oluşturan temel öğeler; Kavramlar, beceriler, genel amaçlar ve değerlerdir. 2005 yılındaki Sosyal Bilgiler Programı 17 genel amaçtan oluşmaktadır (MEB, 2014). Ayrıca öğrenci seviyesine uygun olarak yapılandırmacı kuram esaslarına göre kazanımlar yer almıştır (Ata, 2006).

Programın kullanılmasıyla ilgili olarak yapılan açıklamalar göz önüne alındığında, sosyal bilgiler dersi başka başka disiplinlerle ilişkilendirilerek disiplinler arası bir yaklaşım içerisinde yoğunlaşmasının gerekliliği ifade edilmiştir. Mesela, “Etkin ve sorumluluklarının farkında olan bir Türk vatandaşı yetiştirilmek üzere ortaya konulan sosyal bilgiler dersi üniteleri; coğrafya, tarih, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, felsefe, psikoloji, hukuk ve siyaset bilimi gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi bakımından çok yönlü bir şekilde ele alınmaktadır. Program içerisinde, üç çeşit ilişkilendirilme ile karşılaşmaktadır. Bunları, üniteler arasında ilişkilendirilme, dersler arasında ilişkilendirilme ve ara disiplinler ile ilişkilendirilmedir. Programdaki, üniteler arası ve dersler arası ilişkilendirilme, açıklamalar kısmında yer alırken ara disiplinlerle ilgili ilişkilendirilme tabloları, program devamında bulunmaktadır. Ayrıca sınıfta etkili vatandaş yetiştirme olarak oluşturmacı sınıfın reel anlamda demokrasinin yaşatıldığı bir mekân olduğu da unutulmamalıdır. Öğrenciler bu şekilde demokrasiyle ilgili beceriler ve değerlere sahip, bilimsel olarak düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışan, cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluklarına sahip çıkan Türk vatandaşları olarak yetişebilir (MEB, 2014b). Bununla birlikte program uygulamasında, bulunan diğer önemli bir nokta ise ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma ile alakalıdır. Yeni programlar, ölçme ve değerlendirmeyi yalnızca öğrenmenin sonucu değil öğrenme sürecinin de değerlendirmesine yönelik olarak ele alınmış. Öğrencinin hem kendisini değerlendirmesine hem de öğretmenin öğrencisini değerlendirmesine yönelik farklı ölçme araçlarına yer verilmiştir (Ercan, 2007). Sosyal bilgilerde beceriler dikkate alındığında, 2005 programında ilköğretim 4. ve 8. sınıf seviyesinde diğer derslerle birlikte ilk 9 becerinin kazandırılması yanı sıra, kendine has

6 beceride kazandırmak amaçlanmıştır. Bu becerilerin bir kısmı veya aşamaları, üniteleri göz önünde bulundurulmuş, direkt verilecek beceriler şeklinde programa dâhil edilmiştir. Bu beceriler (MEB, 2005b) şöyle belirtilmiştir:

- Bilgiyi Kullanılabilir Biçimlerde Planlama ve Yazma
- Mekânı Algılama Becerisi
- Tablo, Diyagram ve Grafik Okuma Becerileri
- Karşılaştırma Yapma
- Kanıt kullanma
- Sebep- Sonuç İlişkisini Belirleme

Bir sosyal grubun veya topluluğun kendilerinin varlık, birlik işleyişlerinin ve sürekliliğini sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla azalarının çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî kuramları ya da inançlara değer denir (Özgüven, 1998). Sosyal Bilgilerde verilen değerler aşağıda (MEB, 2015) belirtilmiştir.

- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik

- Yardımseverlik

Sosyal bilgiler öğrenmenin kapsamı, birbirleriyle alakalı beceri, içerik, kavramların ve değerlerin bir bütün olarak görüldüğü, öğrenmeyi bir araya getiren yapıdır (MEB, 2005b). Sosyal bilgiler dersi, 9 öğrenme alanı çerçevesinde yapılmaya çalışılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan ara disiplinlere ilişkin kazanımlar, temalara yerleştirilmiştir. Derste ele alınacak konularla ilgili olan ara disiplin kazanımlarının dersteki kazanımları ile ilişkilendirilmesi dersin amaçlarının gerçekleştirilmesi sırasında önemli katkılar sağlamaya çalışacaktır (Ermiş, 2008; akt. Gültekin, Bayır ve Göz, 2013, s. 27). 2004'te Sosyal bilgiler öğretim programı eski programlar göz önünde bulundurulduğunda muhtevası daha esnek tutulmuş, önceki programlarda üniteler, konular ve alt konular yer alırken, 2004 programında ise öğrenme alanları doğrultusunda oluşturulan üniteler ve ünitelerdeki kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Bununla birlikte öğrenme alanı, işlenecek ünitelerde dikkate alınması gereken ve öğrenmeyi düzenleyecek bir yapıyı açıklamaktadır. Öğrenme alanları, bir veya birden çok akademik disiplini içermekte ve 4. Sınıftan başlayıp 8. sınıfa kadar devam etmektedir (Gültekin, 2008; akt. Gültekin, vd., 2013, s. 27). Sosyal Bilgilerde yer alan öğrenme alanları (MEB, 2005b).

Şöyle ifade edilmektedir:

- 1- Birey ve Toplum
- 2- Kültür ve Miras
- 3- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- 4- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- 5- Zaman, Süreklilik ve Değişim
- 6- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- 7- Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
- 8- Güç, Yönetim ve Toplum
- 9- Küresel Bağlantılar

2005 sosyal bilgiler programında coğrafya *İnsanlar yerler ve çevreler* öğrenme alanındaki kazanımlarda daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra üretim dağıtım tüketim öğrenme alanında da coğrafya ile ilgili kazanımlar yer almıştır.

2018 Sosyal Bilgiler Programında Coğrafya

2018 sosyal bilgiler öğretim programının amaçlarında coğrafya;

- ✓ Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- ✓ Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları, (MEB, 2018) şeklinde yer almıştır.

2018 sosyal bilgiler öğretim programının becerilerinde coğrafya;

- ✓ Çevre okuryazarlığı
- ✓ Harita okuryazarlığı
- ✓ Konum analizi
- ✓ Mekânı algılama
- ✓ Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, (MEB, 2018) şeklinde yer almıştır.

2018 sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarında coğrafya;

4.Sınıf: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

- ✓ SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.
- ✓ SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.
- ✓ SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.
- ✓ SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.
- ✓ SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
- ✓ SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar

5.Sınıf: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

- ✓ SB.5.3.1. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.
- ✓ SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.

- ✓ SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.
- ✓ SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
- ✓ SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.

Üretim Dağıtım Tüketim

- ✓ SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
- ✓ SB.5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıır.

6.Sınıf: Kültür ve Miras

- ✓ SB.6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar. Tarihî İpek ve Baharat yolları, ilgili haritalar üzerinden ele alınır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler

- ✓ SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.
- ✓ SB.6.3.2. Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler
- ✓ SB.6.3.3. Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.
- ✓ SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim

- ✓ SB.6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.

7.Sınıf: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

- ✓ SB.7.3.2. Türkiye'de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar (MEB, 2018).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçları

Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile Öğrenci

1. Coğrafya kavramsal ve kuramsal çerçevesini kavrayarak coğrafi bilginin oluşum sürecinde başvurulan araştırma ve sunum tekniklerini kullanır.
2. insan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
3. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir,
4. Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar.
5. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere (doğa ve insanın ürettikleri ve biriktirdikleri) sahip çıkma bilinci gelişir.
6. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir.
7. Doğa ve insan sistemlerinin ürettiği değerlerin uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrayarak insan ve doğa kaynaklarının kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir.
8. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabildiğini irdeler.
9. Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.
10. Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.
11. Ülkelerin oluşturdukları bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan, çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin coğrafi açıdan uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.
12. Bölgesel ve küresel ilişkiler açısından Türkiye'nin konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyellerle coğrafi bir birikim ve sentez ülkesi olduğunun bilincine varır.
13. Coğrafi değerlerinin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemini özümser (Özgüven, 1998).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı

Coğrafya; doğal ve beşeri unsurları, bu unsurların dağılımları, konumları, sistemleri, süreçleri, dokuları ve birbirleriyle etkileşimlerini inceleyip açıklayan bir bilim dalıdır. Konuları açıklarken bütünüyle etkileşim sonucu oluşan dokuları açıklar nitelikte ele alınmaktadır. Bu manada yeryüzünün karmaşık yapısını açıklayabilmek için sistemli bir şekilde konu ya da bölgelerin değerlendirmesi coğrafya için önem arz

etmektedir. Konuların veya bölgelerin analizleri yerel, ulusal ve küresel ölçekte yapılmaktadır.

Coğrafya, insanların yaşadıkları alanları ve yerküreyi anlayıp anlamlandırmalarına imkân sağlayan bir muhteviyata sahip olması dolayısıyla önemli ve disiplin dalıdır. Çünkü insanların mekân ile algılamaları, yaşamlarını sürdürdükleri alana ait konum özellikleriyle doğrudan bağlantılıdır. XXI. yüzyılda Türk insanının ekonomik, siyasal ve kültürel sistem ile ekolojik gelişmeleri anlaması, bunlarla etkileşim içinde bulunması bilinçli ve uyumlu adımlar atabilmesi için coğrafya eğitimine gereksinim vardır. Hızlı bir şekilde gerçekleşen teknolojik gelişmelerle, özellikle bilgi ve iletişim alanlarında yaşanan hızlı değişim hareketleri, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel etkileşimleri de artırmıştır. Bu bağlamda bir takım coğrafi çalışmalarla açıklandığı gibi “zaman-mekân yakınlaşması” yaşanmaktadır. Yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ölçekteki etkileşimler sadece insani süreçler açısından değil, doğal süreçler açısından da söz konusu olmuştur. Yerkürenin herhangi bir yerinde oluşan çevreye bağlı bozulmalar, değişik miktarlarda olmasına karşın, yerkürenin birçok yerinde etkisini hissettirmiştir. Doğada meydana gelen bu bozulmalar ekosistemde işleyiş ve düzeninin değişmesine çevresel sorunlarla birlikte bu durumdan tüm dünyanın etkilenmesine yol açmıştır. Coğrafyanın bütün bu özellikleri günlük hayatla kolayca ilişkilendirilebilir nitelikte olmasını sağlamıştır.

Coğrafya, fen bilimleri ve sosyal bilimler arasında doğanın ve insan süreçlerinin ve etkileşimleri çerçevesinde ilişki kurmuş bir disiplin olmuştur. İlköğretimdeki programlarda fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının işlenmesi bu nedendir.

Coğrafya bilim olarak; günümüzde, dünyadan beslenip yeni yaklaşımları geliştirmesi açısından öğrencilerin, günümüz dünyasını anlamasına yönelik yeni bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur. Öğrenciler, coğrafya eğitimi alarak yerküreyi algılaması, anlaması ve değerlendirmesi açısından yaşadığı mekândan küresel ölçeği doğa ve insana ait sistemler, süreçler ve dokulara yönelik coğrafi bilinç kazanır (MEB,2005a).

Coğrafya bireylerin yaşadıkları mekândan hareketle önce buldukları bölgeyi sonra ülkeyi sonrada dünyayı tanımasını ve anlamlandırması açısından önemlidir.

Coğrafi bir bilinç kazanan insan yaşadığı çevreyi tanıdıkça bu çevre ile ilgili bilgilerini artırıp bunu küresel ölçekte kullanabilecek coğrafi bilgilerin yayılmasını ve bu bilgilerin diğer insanlar tarafından öğrenilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle öğrencilere coğrafya eğitimi verilirken buldukları çevreden başlanıp sonra bu alan genişletilmelidir.

Eğitim Sistemimizde Milli Eğitim Şûraları

İlk kez Ankara’da 1921 yılında Maarif Kongresi adı altında başlamış olan 1923, 1924 ve 1925 yıllarında Milli Eğitim Şûraları, Heyet-i İlmiye çalışmalarıyla devam etmiştir. Milli eğitimi geliştirip niteliğinin yükseltilmesini sağlamak amacı ile Milli Eğitim Bakanlığının en yüksek danışma organı olan Milli Eğitim Şûra’sının kurulması için 1926 yılında bir yönetmelik hazırlanmıştır. Bu yönetmelik ile şûra üyeleri ve onların görevleri belirlenmiştir. 22.6.1933 tarihinde yürürlüğe giren 2287 sayılı Kanunla Milli Eğitim Bakanlığı’nın düzenlemesiyle ilgili hizmetleri yürütmek konusunda Talim ve Terbiye Kurulu ile Milli Eğitim Şûrası görevlendirilmiştir.

1939 yılından itibaren günümüze kadar on dokuz Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Milli Eğitim Şûraları Türk milli eğitim sistemine gelişmesine ve yönlendirilmesine önemli katkılar sunmuştur. Bu katkılarında dolayı pek çok araştırmaya da konu olmuştur.

Milli Eğitim Şûraları’nın gündem maddelerine geçmeden evvel, şûraların öncesinde bu ihtiyacın hangi kurumlarla giderildiğini tespit etmek amacıyla şûra tarihçesi hakkında bilgi edinmek çalışmamıza ışık tutacaktır.

Milli Eğitim Şûrası Tarihçesi

Eğitim tarihimizde önemli yeri bulunan Milli Eğitim Şûra’sının tarihçesi II. Mahmut’un ilköğretim seferberliği ve Mekatib-i Rüştîye adını verdiği okulların kurulmasıyla ilgili fermanında yer alan görüşlerin dayandığı “Meclis-i Valay-ı Ahkami Adliye” raporuyla başlatmak mümkündür. 1845’de kurulan “Maarif-i Meclis-i Muvakkat-ı” bu konuda yapılan ilk ciddi çalışmadır. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nin 131. maddesine göre, Büyük Meclis-i Maarif senede iki defa Maarif Nezareti’nin başkanlığında toplanacaktır. 1909’da hazırlanan Maarif-i Umumiye Layihası’nda nezaretin merkez kuruluşunda bir Heyet-i İlmiye gösterilmiştir. Bu kurulun üçü sürekli, yedisi fahri olmak üzere on üyesi bulunacak ve ayda bir veya

birkaç defa nazırın başkanlığında toplanacaktır. Bundan başka bu tasarı ile bir de "Meclis-i Kebir-i Maarif" teklif edilmekteydi. Bu meclis, her sene nazır tarafından tayin olunacak bir zamanda toplanıp genel eğitim ve öğretim problemlerini ele alacaktır. Bu tasarı kanunlaşmamış, 1911 nizamnamesiyle Meclis-i Kebir-i Maarif daimi ve senevî olmak üzere ikiye bölünmüştür. 1914 nizamnamesine göre kurulan Meclis-i Kebir-i Maarifte üyelerin asli görevleri farklı olup, bu meclise üyelik sadece bir ek görev olarak tanımlanmıştır. Daha sonra alınan bir kararla meclisin şekli değiştirilmiş ve daimi üyeler tayin olunmuştur. Bu nizamnameyle kurulan Telif ve Tercüme Dairesi sonradan lağvedilmiştir.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce ve ilan edildikten sonra toplanılan Heyet-i İlmîyeler ileride kurulacak Milli Eğitim Şûrası için bir altyapı niteliğinde olmuştur. Çünkü şûralar, ileriki yıllarda Heyet-i İlmîyelerin görevlerini daha kapsamlı ve planlı bir şekilde yürütmüşlerdir.

2 Mayıs 1920 tarihinde henüz Cumhuriyet ilan edilmeden, yeni kurulan hükümette öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı'na yer verilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile Atatürk'ün önderliğinde başlayan modernleşme hareketleri, 1924 yılında çıkarılan ve öğretimde birlik sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile devam etmiş böylece tüm eğitim öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır.

Bugünkü Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın temelini oluşturan program heyeti 1921'de Telif ve Tercüme Dairesi'ne, Telif ve Tercüme Dairesi ise 1926'da Milli Talim ve Terbiye Dairesi'ne dönüştürülmüştür. 1926'da ilgili yönetmeliğin hazırlanması ile Milli Eğitim Bakanlığının en yüksek danışma organı olarak Maarif Şûrası kurulmuştur. 1926'da Maarif Şûrası için bir yönetmelik hazırlanmıştır. Burada şûranın üyeleri ve görevleri gösterilmiştir. Yönetmeliğin 3. maddesinde "Maarif Şûrası Talim ve Terbiye Dairesi'nin görevi yanında olan hususatin bir defada şûrada müzakeresine vekâletçe gerek görüldüğü takdirde içtimaa davet olunur. Şûra senede bir defadan fazla toplanamaz" hükmü yer almaktadır.

1946 yılında ilgili yasayla yapılan düzenlemenin sonucunda Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin adı Talim ve Terbiye Dairesi olarak Maarif Şûrası'nın adı da Milli Eğitim Şûrası olarak değiştirilmesine karar verilmiştir.

1926-1933 yılları arasında edinilen tecrübeler ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar karşısında Milli Eğitim Bakanlığının bilim danışma ve karar organı olan “Talim ve Terbiye Heyeti” nin görevleri, 2287 sayılı Kanunda daha net bir şekilde yer alırken, her derecede eğitim ve öğretim kurumlarının öğretim programlarını incelemek, bakanlığın gerekli gördüğü yönetmelik, tüzük ve kanun tasarılarını incelemek, bakanın onayına sunulacak kararları almak üzere 10.6.1933 tarih ve 2287 sayılı Kanunla ikinci bir kuruluş olarak Milli Eğitim Şûrası kurulması emredilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmamızın bu aşamasında; araştırmanın modeli, verilerin toplanması süreci ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili analizler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Milli Eğitim Şûralarında coğrafya eğitiminin analiz edilerek araştırılmasını içeren çalışmamızda nitel araştırma modellerinden olan “doküman inceleme yöntemi” kullanılmıştır. Nitel araştırmada gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda yazılı ve görsel materyallerle araştırma yapılabilir ve bu yöntem tek başına kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005; s.187–188). Doküman inceleme yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olguların hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.217).

Veri Toplama Süreci

Çalışma günümüze kadar yapılan 19 milli eğitim şurası değerlendirilmiştir. Milli Eğitim Şûra kararları, çalışma programları, komisyon kararı ve konuşmalarla ilgili dokümanlara ulaşılmıştır. Bu dokümanlarda coğrafya eğitimiyle ilgili veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Milli Eğitim Şûralarında Coğrafya öğretimine yönelik olarak I, II, II, IV., V., VI, VII., VIII, IX., X., XI, XII., XIII, XIV, XV., XVI., XVII., XVIII ve XIX. Milli Eğitim Şûralarında belirtilen esaslar kaynağa bağlı olarak irdelenmiştir. Şûra kararları aslına uygun olarak coğrafya eğitimiyle ilgili alınan kararlar tahlil edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

1- Milli Eğitim şuralarında Coğrafya öğretiminin yer alma durumu nedir? Alt problemine ilişkin Bulgular ve Yorum

I. Milli Eğitim Şûrası

17-29 Temmuz 1939'da toplanan I. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini Cumhuriyet döneminin eğitim ve öğretim sisteminin planlanması ile bütün eğitim kurumlarının yönetmelik ve programlarının incelenmesi oluşturmaktadır.

Köy okullarının sınıf sayısının üçten beşe artırılması, ortaokullarda ve liselerde öğleden sonraları için serbest etkinlikler yapılması, ortaöğretimin planlanmasında ilin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, erkek teknik, kız teknik ve ticaret öğretim kurumlarının yönetmelikleri ve öğretim programları incelenip kabul edilmesi, tek tip kitap sistemine geçişi kararı alınmıştır.

Şûra kararı doğrultusunda ders programı oluşturularak Köy İlkokul Projesi uygulanmaya başlanmıştır. Oluşturulan bu ders programında Türkçe, aritmetik, geometri, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ve resim dersleri her hangi bir değişikliğe uğramadan uygulanmaya devam edilmiş fakat diğer dersler köy şartlarına uygun hale getirilerek uygulanmıştır.

I. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimine yönelik herhangi bir karar alınmamıştır. Fakat çalışma programı konuşmalarında coğrafya öğretimi üzerine konuşma gerçekleşmiştir. Dr. Salim Ali DİLEMRE eski sistemde yetişmiş birçok öğretmen olduğunu ve bunların göz ardı edilmemesi gerektiğini dile getirmiş ayrıca devletin bir program vereceğini ve öğretmenin de biliyorsa tarih ve coğrafya okutacağını söylemiştir (Birinci Maarif Şûra'sı, Çalışma Programı Konuşmalar, Lahikalar). Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir teklif sunulmamıştır. Çalışma Programı Konuşmalarında da coğrafya öğretimi öğretmenin coğrafya bilgisine bırakılmıştır (MEB,1991c).

II. Milli Eğitim Şûrası

15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında II. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini okullarda ahlâk terbiyesinin geliştirilmesi, öğretim kurumlarında anadili çalışmalarının veriminin artırılması, Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi oluşturmaktadır.

Ülkemizdeki eğitim kurumlarında anadili çalışmalarında verimin artırılması, tarih dersi programları ile tarih dersi kitaplarının ilk ve orta dereceli okullarda öğrencinin seviyesine uygun olmadığı, mesleki ve teknik eğitim veren okullar için ayrı ders kitabı yazılması, kitaplara tarihî okuma parçaları eklenmesi, ders programlarında milli tarihe ağırlık verilmesi ve ortaokul ve lise tarih derslerini okutan öğretmenlerin sadece bu alandan mezun olan öğretmenlerin atanması, liselerde sanat tarihi dersi okutulması kararları alınmıştır. Bunların yanında ahlâk eğitiminin amacı, ideal Türk çocuğu, Türk ahlâkının başlıca toplumsal ve kişisel ilkeleri ve ahlâk eğitimi için bütün eğitim kurumlarında ve kurum dışında alınması gereken önlemleri belirten rapor Şûra'da incelenip kabul edilmiştir.

II. Milli Eğitim Şûrasında da coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır. Şûra kapsamında oluşturulan komisyonlar raporlarında coğrafya öğretiminden ziyade coğrafya dersine yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. Okuma Ana Dil Komisyonu coğrafya öğretmenlerinin kendi derslerini Türkçe dersinin yardımcı haline getirebileceklerini, Tarih Komisyonu tarih müfredat ve ders kitaplarının coğrafya ile ilgisinin kesilmesini raporlarına almışlardır (MEB,1991). Oysaki 6 Haziran 1941 de yapılan 1. Coğrafya Kongresinde alınan kararlar şuraya yansması beklenirdi.

III. Milli Eğitim Şûrası

2-10 Aralık 1946 tarihleri arasında III. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin SİRER başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini; ticaret ortaokulları ve liselerinin, erkek sanat ortaokulları ve enstitülerinin, kız enstitülerinin program ve yönetmeliği, İstanbul teknik okulu yönetmeliği, orta ve bu derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatın bugünkü ihtiyaçlarla

ayarlanması ve aile ve okul arasında iş birliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması oluşturmaktadır.

III. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerini oluşturan program ve yönetmelikler kabul edilmesi, okul aile birliği faaliyetlerini kolaylaştıran tedbirlerin alınmasına, temizlik, sağlık ve devam problemleri ile fikir, duygu, ahlâk ve beden eğitimi konularının üzerinde durulması kararları alınmıştır.

III. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır. Fakat alınan kararlar doğrultusunda kabul edilen kız enstitüsü programında birinci ve ikinci sınıflara ikişer saat coğrafya dersi verilmesi yer almıştır (MEB, 1991m).

IV. Milli Eğitim Şûrası

22-31 Ağustos 1949 tarihleri arasında IV. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr. Tahsin BANGUOĞLU başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini yürürlükte olan ilkokul programının incelenmesi, yeni ortaokul programı projesinin incelenmesi, lise ders konularının dört yıllık teşkilata göre tespiti, eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi oluşturmaktadır.

IV. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Kararlar doğrultusunda oluşturulan komisyonlar raporlarında coğrafya öğretimine yer vermişlerdir. İlkokul Programı Komisyonu raporunda coğrafya öğretimiyle ilgili “İlkokul ikinci devrede ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin bir ders hâlinde ve çocuk psikolojisine göre düzenlenmesi” kararına yer verilmiştir. Bunun dışında coğrafya dersi müfredatında değişikliklere yer vermiştir. Dördüncü sınıf müfredatına “Ormanlarımız ve balıkçılık” konusunun eklenmesi, dördüncü sınıfın tabiat bilgisi dersinden beşinci sınıfın coğrafya dersine;

1-Güneş ve etrafındaki gezegenler

Dünya güneş sisteminde bir gezegendir.

2-Dünya:

a) Biçimi, dünyanın şeklini değiştiren sebepler

b) Deprem, korunma çareleri

- c) Dünyanın hareketleri sonucu oluşan. Geceler, gündüzler, mevsim ve yıl.
- d) Meridyen, paralel, enlem ve boylam, büyük iklim kuşakları.

3-Dünyaya toplu bir bakış.

a) Türkiye'nin yeryüzündeki konusu

b) Dünya üzerindeki büyük kıtalar, denizler bunların adları ve harita üzerindeki yerleri konuları dâhil edilmesi, komisyon raporlarında yer almıştır.

Çalışma Programı Konuşmalarında Fuat GÜNDÜZALP ilköğretim coğrafya müfredatındaki aksaklıkları ve tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerinin hafifletilerek tek ders altında verilmesini dile getirmiştir. Ethem ÖVÜL ve Kadri YÖRÜKOĞLU da konuşmalarında bu görüşe destek vermişlerdir (Dördüncü Maarif Şûra'sı, Çalışma Programı Konuşmalar, Lahikalar).

Ortaokul Programı Proje Komisyonu Raporunda coğrafya öğretimiyle ilgili coğrafya dersinde kullanılan ders kitabının sonuna lügatler ve bibliyografya konulması kararına yer vermiştir. Bunun yanında ortaokul coğrafya müfredatında eklemelere yer verilmiştir. Üçüncü sınıf ders konularına "Depremler ve su baskınlarının etkileri ve korunma çareleri", "Toprağın korunması" ve "Doğal zenginliklerimizi değerlendirme" konularının eklenmesine komisyon raporlarında yer verilmiştir (MEB,1991e).

V. Milli Eğitim Şûrası

5-14 Şubat 1953 tarihleri arasında V. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İLERİ' nin başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini anaokullar için hazırlanmış olan program ve yönetmeliğin incelenmesi, ilköğretimde sağlık konusu ile ilgili alınması gereken önlemler, özel eğitim için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi ve korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanunun gözden geçirilerek değişiklik gerektiren kısımlarının araştırılması, İlköğretim Kanunu tasarısının incelenmesi ve mecburi ilköğretimin planlanması, ilköğretim programının yeniden gözden geçirilmesi, yeni İlkokul Yönetmeliği tasarısının incelenmesi, ilköğretilere öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları ile köy enstitüleri yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi, ilköğretim öğretmenlerini ilgilendiren diğer konular ve genel olarak ilköğretim sorunları oluşturmaktadır.

V. Milli Eğitim Şûrasında ilkokul programının amaç ve ilkeleriyle içeriğinin uyumunun sağlanması, toplu öğretim anlayışının ikinci devrede de benimsenmesi, aylık ve yıllık saatlerin kullanılmasında esneklik sağlanması, programların ülke genelinde uygulamadan önce pilot uygulamalarının yapılması kararları alınmıştır. Bunun dışında İlköğretim Kanun Taslağı üzerinde görüşmeler yapılmıştır.

V. Milli Eğitim Şûrasında doğrudan coğrafya öğretimiyle ilgili bir karara yer verilmemiş olsa da İlkokul Programının Yeniden Gözden Geçirilmesi Komisyonu Raporunda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilmesine yer vermiş ve yapılan oylamayla komisyon raporu tadilat ve ilavelerle kabul edilmiştir. Şûranın kararı kabul edilmiş olmasına rağmen tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi Derslerinin Sosyal Bilgiler olarak öğretmen okulları ile Köy Enstitülerinde uygulanması 1968 yılına kadar gerçekleştirilememiştir (MEB,1991b).

VI. Milli Eğitim Şûrası

18-23 Mart 1957 tarihleri arasında VI. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Ahmet ÖZEL’ in başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini mesleki ve teknik öğretim, erkek teknik öğretim ve kız teknik öğretim konuları oluşturmaktadır.

VI. Milli Eğitim Şûrasında gündem konularıyla ilgili kapsamlı kararlar alınmıştır. Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karara yer verilmemiştir. Erkek teknik öğretiminde; coğrafya, tarih, yurt bilgisi derslerinin çevreden hareketle sosyal bilgiler halinde toparlanmasının faydalı görülebileceği hakkında görüş belirtilmiştir (MEB,1991a).

VII. Milli Eğitim Şûrası

5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında VII. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Hilmi İNCESULU başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini ilköğretim, ortaöğretim, kız teknik öğretim, erkek teknik öğretim, ticaret öğretimi, eğitimimizde ölçme ve değerlendirme, yükseköğretim, özel okullar, dış kültür münasebetleri, din ile ilgili eğitim ve öğretim, beden eğitimi ve sağlık, Milli savunma ile ilgili eğitimi ve öğretim ve eğitim vakıfları konusu oluşturmaktadır.

VII. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Şûrada daha çok mesleki ve teknik eğitim üzerinde durulmuştur. Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır (MEB,1991m).

VIII. Milli Eğitim Şûrası

28 Eylül- 3 Ekim 1970 tarihleri arasında VIII. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Orhan OGUZ başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini ortaöğretim sistemimizin kuruluşu ve yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi konuları oluşturmaktadır.

VIII. Milli Eğitim Şûrası gündem maddelerine yönelik detaylı kararlar alınmıştır. Alınan bu kararlar doğrultusunda coğrafya öğretimiyle ilgili sosyal bilgiler dersinin bütün ortaokullarda kademeli olarak uygulanması kararı alınmıştır (MEB,1991g).

IX. Milli Eğitim Şûrası

24 Haziran- 4 Temmuz 1974 tarihleri arasında IX. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa ÜSTÜNDAĞ başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini Milli Eğitim Sisteminin bütünlüğü içinde programlar ve öğrenci akışını düzenleyen kurallar konuları oluşturmuştur.

IX. Milli Eğitim Şûrasında gündem konularına yönelik kararlar alınmıştır. Bunun yanında coğrafya öğretimiyle ilgili ilkökul ve ortaokul Sosyal Bilgiler programının kaynaştırılarak yeniden düzenlenmesi kararı alınmıştır. Alına karar neticesinde hazırlanmış olan 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar Sosyal Bilgiler programının kabul edilmesi; ikinci kademe programının 1975-1976 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde uygulanması, birinci kademe programının ise 1977-1978 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde uygulanması kararlaştırılmıştır. Ortak dersler başlığı altında bütün öğrencilerin Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi, yabancı dil, sanat ve iş eğitimi, müzik, beden eğitimi ve ahlâk derslerini almaları gerektiği kararı alınmıştır. İlkokul birinci ve ikinci kademe ortak derslerin saat ve sınıf düzeyleri tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. İlkokul Birinci ve İkinci Kademe Ortak Dersleri

ORTAK DERSLER	SINIFLARA GÖRE DERS SAATLERİ			
	VI. Sınıf	VII. Sınıf	VIII. Sınıf	Toplam
Türkçe	5(4+1)	5(4+ 1)	5(4+ 1)	15
Matematik	4(3+1)	4(3+1)	4(3+1)	12
Sosyal Bilgiler	3(2+ 1)	3(2+ 1)	4(3+ 1)	10
Fen Bilgisi	3 (2+1)	3(2+1)	3(2+1)	9
Yabancı Dil	3 (2+1)	3(2+1)	3(2+1)	9
Sanat ve İş Eğitimi	1	1	1	3
Müzik	1	1	1	3
Beden Eğitimi	1	1	1	3
Ahlâk	1	1	1	3
TOPLAM	22	22	23	67

Ortaöğretim kurumlarının ortak ders saat ve sınıf düzeyleri tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ortaöğretim Kurumlarının Ortak Ders

9. Sınıf Dersler	10. Sınıf Dersler	11. Sınıf Dersler
Matematik 1(4)	T. D.ve Edebiyatı II(4)	T. C. Tarihi (2)
T. D.ve Edebiyatı(4)	M. Güvenlik (2)	Kompozisyon(3)
Sosyal Bilimler	Beden Eğitimi (1)	T. Coğrafya (2)
1. Tarih (2)	Din Bilgisi (1)	Ahlâk (1)
2. Coğrafya (2)	(isteğe bağlı)	
Ahlâk (1)		
Fiziksel Bilimlere Giriş (4)		
Beden Eğitimi (1)		
Yabancı Dil (4)		
Din Bilgisi (1)		
(isteğe bağlı)		

Tablo 3. Bütün Liselerde Uygulanacak Dersler

DERSLER	9. Yıl	10. Yıl		11. Yıl		Üç Yıllık Toplam	
		Ed.	Fen	Ed.	Fen	Ed.	Fen
Matematik	5	6	6	-	6	11	17
Türk Dili ve Edebiyatı	5	5	5	6	2	16	12
Yabancı Dil	4	4	4	4	4	12	12
Coğrafya	5	-	-	-	-	5	5
Tarih	-	4	4	2	2	6	6
Sanat Tarihi	-	2	-	-	-	2	-
Felsefe grubu (Psikoloji, Mantık, Felsefe, Sosyoloji)	-	-	-	8	4	8	4
Ahlâk	1	1	1	-	-	2	2
Milli Güvenlik	-	-	-	2	2	2	2
Tabiat Bilgisi	6	-	-	-	-	6	6
Tabiat Bilgisi	-	4	6	-	-	4	6
Fizik	-	-	-	6	8	6	8
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1	3	3
Seçmeli (Resim, Müzik, Yabancı Dil)	2	-	2	1	1	5	5
Din Bilgisi	1	1	1	-	-		2
TOPLAM	30	30	30	30	30	90	90
Rehberlik ve Eğitsel Çalışmalar	3	3	3	3	3		

Ortaöğretim eğitim süresi boyunca 98 saat olan ders saati sayısı 90 saate indirilmesi kararı alınmıştır. Alınan bu kararlar 3 yılda alınan coğrafya ders saati toplamda bir saat azaltılmıştır. Matematik ve fizik alanında yükseköğretime hazırlayan programlar ile tabii bilimler alanında yükseköğretime hazırlayan programların X. sınıfında yer alan “Tarih II” veya “Coğrafya II” dersleri teknik lise program taslaklarından çıkarılıp, IX. ve XI. sınıflarda ortak ders olarak yer alan Tarih ve Coğrafya derslerinin işlenmesi kararı alınmıştır (MEB,1991d).

X. Milli Eğitim Şûrası

23-26 Haziran 1981 tarihleri arasında X. Milli Eğitim Şûrası o dönemde Milli Eğitim Bakanlığı yapan Hasan SAĞLAM başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini Milli eğitim sistemimiz, bu sistem bütünlüğü içerisinde eğitim

programlarımız, öğrenci akışının düzenlendiği kurallar, öğretmenlerin yetiştirilmesi konuları oluşturmuştur.

VII. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır (MEB,1991ı).

XI. Milli Eğitim Şûrası

8-11 Haziran 1982 tarihleri arasında XI. Milli Eğitim Şûrası dönemin Eğitim Bakanı Hasan SAĞLAM başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini öğretmen eğitiminin gelişimi, öğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlar ve öneriler, eğitim uzmanlarının eğitimi, öğretmen ve uzmanların hizmet içi eğitimi, öğretmen ve uzmanların sorunları, çözüm ve önerileri konuları oluşturmaktadır.

XI. Milli Eğitim Şûrasında öğretmen yetiştirmeye ilgili kararlar alınmış teklifler yapılmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili ortaokul Sosyal Bilgiler dersinin Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri adı altında üç ayrı ders olarak okutulması, ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler programında değişiklik yapılması kararı alınmıştır (MEB,1991j).

XII. Milli Eğitim Şûrası

18-22 Haziran 1988 tarihleri arasında XII. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal GÜZEL başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini Türk eğitim sistemi, yükseköğretim, öğretmen yetiştirme, eğitimde yeni teknolojiler, Türkçe ve yabancı dil eğitim ve öğretimi, eğitim finansmanı, öğretim programları (müfredat programları) konuları oluşturmaktadır.

XII. Milli Eğitim Şûrası gündem maddelerine yönelik kararlar almıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili insanın düşünce ve manevi yapısında önemli bir yeri olan coğrafya ve diğer derslerin toplum istediği vatandaş tipinin yetiştirilmesindeki katkısı göz önünde bulundurularak programların geliştirilmesi kararı alınmıştır (MEB,1991ı).

XIII. Milli Eğitim Şûrası

15-19 Ocak 1990 tarihleri arasında XIII. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Avni AKYOL başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini yaygın

eğitimde kavram, kapsam ve eğilimler, yaygın eğitimde organizasyon ve iş birliği, yaygın eğitimde yatırım ve finansman, yaygın eğitimde personel konuları oluşturmuştur.

XIII. Milli Eğitim Şûrasında Yaygın Eğitimde Kavram, Kapsam ve Eğilimler konusunda kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır (MEB,1991k).

XIV. Milli Eğitim Şûrası

27-29 Eylül 1993 tarihleri arasında XIV. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Nahit MENTEŞE başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği ve okul öncesi eğitimi konuları oluşturmuştur.

XIV. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır (MEB,1994).

XV. Milli Eğitim Şûrası

13-17 Mayıs 1996 tarihleri arasında XV. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Turhan TAYAN başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini ilköğretim ve yönlendirme, ortaöğretimde yeniden yapılanma, yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi, toplumun eğitim ihtiyacının sürekli karşılanması, eğitim sisteminin finansmanı konuları oluşturmaktadır.

XV. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili 6 ve 7. sınıflarda Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında birleştirilmesine karar verilmiştir. 1998-1999 eğitim-öğretim yılındaki eğitim programında 4,5,6 ve 7. Sınıflarda sosyal bilgiler dersi uygulamaya konulması kararına yer verilmiştir

XVI. Milli Eğitim Şûrası

13-17 Kasım 1999 tarihleri arasında XVI. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Metin BOSTANCIOĞLU başkanlığında toplanmıştır. Şûranın

gündemini mesleki ve teknik eğitimin, orta öğretim sistemi bütünlüğü içinde ağırlıklı olarak yeniden yapılandırılması, okul ve işletmelerde meslek eğitimi ve istihdam, mesleki ve teknik eğitim alanına öğretmen ve yönetici yetiştirme, mesleki ve teknik eğitimde sınavsız yükseköğretime geçiş ve mesleki ve teknik eğitimde finansman konuları oluşturmuştur.

XVI. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır (MEB,1999).

XVII. Milli Eğitim Şûrası

13-17 Kasım 2006 tarihleri arasında XVII. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin ÇELİK başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini eğitim sistemimiz, kademeler arası geçişler, yönlendirme ve sınav sistemi ile küreselleşme ve AB sürecinde Türk eğitim sistemi boyutlarıyla değerlendirildi konuları oluşturmaktadır.

XVII. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili komisyonlar önerilerde bulunmuşlardır. İlköğretimin 6.- 8. sınıflarından ortaöğretimin sonuna kadar, Türk dili, Türk tarihi, Türk kültürü ve Türkiye coğrafyası konuları öğrencilerin Milli kimlik ve kişiliğini geliştirecek nitelikte düzenlenmesi gerektiği ve ilköğretimde işlenen müfredata göre iç hareketlilik canlandırılmalı, sosyal gruplardan tarih, coğrafya, inkılâp tarihi gibi derslerde okullar bazında yakın çevreden başlayarak geziler düzenlenmeli ve konuyla ilgisi olan yerler gezdirilerek anlatılması önerilerinde bulunmuşlardır (MEB,2007).

XVIII. Milli Eğitim Şûrası

1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında XVIII. Milli Eğitim Şûrası o dönemde Milli Eğitim Bakanlığı yapan Nimet ÇUBUKÇU' nun başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini öğretmen yetiştirme, öğretmen istihdamı ve öğretmenlerin mesleki gelişimleri eğitim ortamları, kurum kültürünün oluşması ve okul liderliği, ilköğretim ve ortaöğretimin güçlendirilmesi, ortaöğretime erişimin sağlanması spor, sanat, beceri ve değerler eğitimi, psikolojik danışma, rehberlik ve yönlendirme konuları oluşturmaktadır.

XVIII. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır (MEB,2011).

XIX. Milli Eğitim Şûrası

2-6 Aralık 2014 tarihleri arasında XVIII. Milli Eğitim Şûrası dönemin Milli Eğitim Bakanı Nabi AVCI başkanlığında toplanmıştır. Şûrada 179 tavsiye kararı alınmıştır. Şura gündemini öğretim programları ve haftalık ders çizelgeleri, öğretmen niteliğinin artırılması, eğitim yöneticilerinin niteliğinin artırılması ve okul güvenliği konuları oluşturmaktadır. XIX. Milli Eğitim Şûrasında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmıştır. Şura kararlarında doğrudan coğrafya öğretimine yer verilme de sosyal bilgiler dersiyle ilgili kararlara yer verilmiştir. Bu kararların içerisinde insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi konularının sosyal bilgiler dersinde verilmesi, sosyal bilgiler derslerinin ilkokul 4. sınıftan itibaren programa eşit şekilde dağıtılması, sosyal bilimler modülü içerisinde "sosyal bilimlere giriş" adında bir dersin konulması kararları alınmıştır (MEB, 2014a).

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Çalışma konusuyla ilgili yapılmış olan araştırmada Milli Eğitim Şûralarında coğrafya öğretimiyle ilgili çalışmaya rastlanmamıştır. Tarih, Türkçe, din, ölçme değerlendirme, okul öncesi gibi konularda şûralar çerçevesinde araştırılmıştır.

Ülkemizdeki eğitim-öğretimde önemli bir yere sahip olan coğrafya öğretimine Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar yapılan birçok şûrada değinilmemiştir. Gerçekleştirilen şûraların bir kısmında ise dolaylı olarak coğrafya öğretimine değinilmiştir. Çalışma programlarında ve şûra konuşmalarında coğrafya öğretimine değinilmiş olsa da şûra kararlarında yer almamıştır.

I. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya okutulacağı söylemiş fakat coğrafya öğretimiyle ilgili detaya yer verilmemiştir. II. Milli Eğitim Şûrasında oluşturulan komisyonlar raporlarında coğrafya öğretiminden ziyade coğrafya dersine yer verilmiştir. III. Milli Eğitim Şûrasında kız enstitüsü programında birinci ve ikinci sınıflara ikişer saat coğrafya dersi okutulması kararı alınmış fakat bu şûrada da coğrafya öğretimiyle ilgili detaya yer verilmemiştir. IV. Milli Eğitim Şûrasında oluşturulan komisyon raporlarında coğrafya öğretimine yer vermişlerdir. Gerçekleştirilen şûralar içerisinde coğrafya öğretimine en fazla yer verilen şûralardan birisi IV. Milli Eğitim Şûrası olmuştur.

V. Milli Eğitim Şûrasında İlkokul Programının Yeniden Gözden Geçirilmesi Komisyonu Raporunda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilmesine yer verilmiş ve bu karar kabul edilmiştir. Bu karar kabul edilmiş olmasına rağmen uygulanmaya 1968 yılına kadar geçilememiştir. VI. Milli Eğitim Şûrasında bir önceki şûrada olduğu gibi coğrafya, tarih, yurt bilgisi derslerinin sosyal bilgiler altında birleştirilmesine yönelik görüş bildirilmiş fakat kararlar arasında yer almamıştır. VIII. Milli Eğitim Şûrası coğrafya öğretimiyle ilgili sosyal bilgiler dersinin bütün ortaokullarda kademeli olarak uygulanması kararı alınmıştır. Bu şûrada da dolaylı olarak coğrafya öğretimi üzerinde durulmuştur.

IX. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili ilkökul ve ortaokul sosyal bilgiler programının kaynaştırılarak yeniden düzenlemesi kararı alınmıştır. Alınan

kararlar içerisinde sosyal bilgiler programına detaylıca yer verilmiştir. Yine bu şurada yükseköğretime hazırlayan programlar kapsamında coğrafya dersine yönelik kararlar alınmıştır. Gerçekleştirilen şuralar içerisinde coğrafya öğretimine en fazla yer verilen şuralardan bir diğeri ise IX. Milli Eğitim Şûrası olmuştur. XI. Milli Eğitim Şûrasında sosyal bilgiler dersinin Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri adı altında üç ayrı ders olarak okutulması kararı alınmış fakat Milli Coğrafya öğretimiyle ilgili detaya yer verilmemiştir. XII. Milli Eğitim Şûrası toplum istediği vatandaş tipinin yetiştirilmesinde coğrafya öğretiminin önemine değinilmiş ve coğrafya programının geliştirilmesine değinilmiştir. Bu şurada coğrafya öğretiminin önemi vurgulamak adına önemli bir adım atılmıştır.

XV. Milli Eğitim Şûrasında Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerinin “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında birleştirilmiş kararı alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu karar V. Milli Eğitim Şûrasında alınan kararın yenilenmiş olmuştur. XVII. Milli Eğitim Şûrasında öğrencilerin Milli kimlik ve kişiliğini geliştirmek adına coğrafya öğretimiyle ilgili önerilerde bulunulmuştur. Coğrafya öğretiminin önemini vurgulamak adına XII. Milli Eğitim Şûrasında alınan kararlar benzerlik göstermektedir. XIX. Milli Eğitim Şûrasında doğrudan coğrafya öğretimine yer verilmese de sosyal bilgiler dersiyle ilgili kararlara yer verilmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

I. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimine yönelik herhangi bir karar alınmamıştır. Çalışma programı konuşmalarında coğrafya öğretimi üzerine konuşma gerçekleşmiştir. Dr. Salim Ali DİLEMRE devletin bir program vereceğini ve öğretmenin de biliyorsa tarih ve coğrafya okutacağını söylemiştir.

II. Milli Eğitim Şûrasında da coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır. Şûra kapsamında oluşturulan komisyonlar raporlarında coğrafya öğretiminden ziyade coğrafya dersine yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. Okuna Ana Dil Komisyonu coğrafya öğretmenlerinin kendi derslerini Türkçe dersinin yardımcısı haline getirebileceklerini, Tarih Komisyonu tarih müfredat ve ders kitaplarının coğrafya ile ilgisinin kesilmesini raporlarına almışlardır.

III. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır. Fakat alınan kararlar doğrultusunda kabul edilen kız enstitüsü programında birinci ve ikinci sınıflara ikişer saat coğrafya dersi verilmesi yer almıştır.

IV. Milli Eğitim Şûrasında alına kararlar doğrultusunda oluşturulan komisyonlar raporlarında coğrafya öğretimine yer vermişlerdir. İlkokul Programı Komisyonu raporunda coğrafya öğretimiyle ilgili “İlkokul ikinci devrede ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin bir ders hâlinde ve çocuk psikolojisine göre düzenlenmesi” kararına yer verilmiştir. Bunun dışında coğrafya dersi müfredatında değişikliklere yer vermiştir. Dördüncü sınıf müfredatına “Ormanlarımız ve balıkçılık” konusunun; beşinci sınıf müfredatına “Güneş ve etrafındaki gezegenler”, “Dünya” konularının dâhil edilmesi komisyon raporlarında yer almıştır.

Çalışma Programı Konuşmalarında Fuat GÜNDÜZALP ilkokul coğrafya müfredatındaki aksaklıkları ve tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerinin hafifletilerek

tek ders altında verilmesini dile getirmiştir. Ethem ÖVÜL ve Kadri YÖRÜKOĞLU da konuşmalarında bu görüşe destek vermişlerdir.

Ortaokul Programı Proje Komisyonu Raporunda coğrafya öğretimiyle ilgili coğrafya dersinde kullanılan ders kitabının sonuna lügatler ve bibliyografya konulması kararına yer vermiştir. Bunun yanında ortaokul coğrafya müfredatında eklemelere yer verilmiştir. Üçüncü sınıf ders konularına “Depremler ve su baskınlarının etkileri ve korunma çareleri”, “Toprağın korunması” ve “Doğal zenginliklerimizi değerlendirme” konularının eklenmesine komisyon raporlarında yer verilmiştir.

V. Milli Eğitim Şûrasında doğrudan coğrafya öğretimiyle ilgili bir karara yer verilmemiş olsa da İlkokul Programının Yeniden Gözden Geçirilmesi Komisyonu Raporunda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilmesine yer verilmiştir. Şûranın kararı kabul edilmiş olmasına rağmen tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi Derslerinin Sosyal Bilgiler olarak öğretmen okulları ile Köy Enstitülerinde uygulanması 1968 yılına kadar gerçekleştirilememiştir.

VI. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karara yer verilmemiştir. Coğrafya öğretimiyle ilgili erkek teknik öğretiminde coğrafya, tarih, yurt bilgisi derslerinin sosyal bilgiler halinde toparlanmasının faydalı olacağı hakkında görüş belirtilmiştir.

VIII. Milli Eğitim Şûrası coğrafya öğretimiyle ilgili sosyal bilgiler dersinin bütün ortaokullarda kademeli olarak uygulanması kararı alınmıştır.

IX. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili ilkökul ve ortaokul sosyal bilgiler programının kaynaştırılarak yeniden düzenlenmesi kararı alınmıştır. Alınan karar neticesinde hazırlanmış olan 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar sosyal bilgiler programının kabul edilmesi; ikinci kademe programının 1975-1976 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde uygulanması, birinci kademe programının ise 1977-1978 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde uygulanması kararlaştırılmıştır. Ortak dersler başlığı altında bütün öğrencilerin Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi, yabancı dil, sanat ve iş eğitimi, müzik, beden eğitimi ve ahlâk derslerini almaları gerektiği kararı alınmıştır.

Matematik ve fizik alanında yükseköğretime hazırlayan programlar ile tabii bilimler alanında yükseköğretime hazırlayan programların 10. sınıfında yer alan “Tarih

II” veya “Coğrafya II” dersleri teknik lise program taslaklarından çıkarılıp, 9. ve 11. sınıflarda ortak ders olarak yer alan tarih ve coğrafya derslerinin işlenmesi kararı alınmıştır.

XI. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili ortaokul sosyal bilgiler dersinin Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri adı altında üç ayrı ders olarak okutulması, ilkokul ve ortaokul sosyal bilgiler programında değişiklik yapılması kararı alınmıştır.

XII. Milli Eğitim Şûrası coğrafya öğretimiyle ilgili insanın düşünce ve manevi yapısında önemli bir yeri olan coğrafya ve diğer derslerin toplum istediği vatandaş tipinin yetiştirilmesindeki katkısı göz önünde bulundurularak programların geliştirilmesi kararı alınmıştır.

XV. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili 6. ve 7. sınıflarda Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında birleştirilmiş kararı alınmıştır. 1998-1999 eğitim-öğretim yılındaki eğitim programında 4,5,6 ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersinin uygulamaya konulması kararına yer verilmiştir.

XVII. Milli Eğitim Şûrasında coğrafya öğretimiyle ilgili komisyonlar önerilerde bulunmuşlardır. İlköğretimin 6, 7 ve 8. sınıflarında Türk dili, Türk tarihi, Türk kültürü ve Türkiye coğrafyası konuları öğrencilerin Milli kimlik ve kişiliğini geliştirecek nitelikte düzenlenmesi gerektiği ve tarih, coğrafya, inkılâp tarihi gibi derslerde okullar bazında yakın çevreden başlayarak geziler düzenlenmeli ve konuyla ilgisi olan yerler gezdirilerek anlatılması önerilerinde bulunmuşlardır.

XIX. Milli Eğitim Şûrasında doğrudan coğrafya öğretimine yer verilmese de sosyal bilgiler dersiyle ilgili kararlara yer verilmiştir. İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi konularının sosyal bilgiler dersinde verilmesi, sosyal bilgiler derslerinin ilkokul 4. sınıftan itibaren programa eşit şekilde dağıtılması, sosyal bilimler modülü içerisine "sosyal bilimlere giriş" adında bir dersin konulması gibi kararları alınmıştır.

VII, X, XIII, XIV, XVI ve XVIII Milli Eğitim Şûralarında gündem maddelerine yönelik kararlar alınmış fakat coğrafya öğretimiyle ilgili her hangi bir karar alınmamıştır.

Öneriler

- ✓ Şurular belli dönemleri kapsayacak ve işlevselliği öne çıkarılacak şekilde yapılabilir.
- ✓ Bundan sonra yapılacak Milli Eğitim şuralarında bütün öğretim programları ile ilgili kararlar görüşülebilir.
- ✓ Şûrada alınan kararlar geciktirilmemeli dönemin gereksinimleri doğrultusunda alınan kararlar hızlı bir biçimde uygulamaya konulabilir.
- ✓ İnsanların yaşamları boyunca ihtiyaç duyacakları bilgileri edinmelerinde önemli bir yeri olan coğrafyaya şûralarda daha fazla değinilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, A. (1998). *Genel fiziki coğrafya*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (2005). *Türk eğitim tarihi "m.ö 1000- m.s 2004"*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akyol, İ. (1966). *Yeni ilkokul programına,1948 programını uygulayan bir öğretmen 1962 program geliştirme çalışmalarına direkt olarak nasıl başlayabilir? uygulanmış şekli*. Ankara: Pegem Akademi.
- Antel, S.C. (1939). *Maarifimiz ve meseleleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Atalay, İ. ve Mortan, K. (2003). *Resimli ve haritalı Türkiye bölgesel coğrafyası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Atalay, İ. (2001). *Genel beşeri ve ekonomik coğrafya*. İzmir: Meta Basım.
- Arar, İ. (1968). *Hükümet programları (1920-1.965)*. İstanbul: Burçak Yayınevi.
- Aytaç, K. (1970). *İngiltere; İsveç, Fransa ile federal Almanya'da okul reformları ve okul kuruluş sistemlerinde demokratlaşma temayülleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aytaç, K. (1976). *Çağdaş eğitim akımları (yabancı ülkelerde)*.Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bahadınlı, Y. Z. (1968). *Türkiye 'de eğitim sorunu ve sosyalizm*. Ankara: Hür Yayınevi.
- Başgöz, İ. ve Howard, E.V. (1968). *Türkiye cumhuriyetinde milli eğitim ve Atatürk*. Ankara: Dost Yayınları.
- Baydil, E. (2004). *Coğrafyaya giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baymur, F. (1971). *Okullarımızda önemli bir sorun-rehberlik*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- TBMM (1961). *Beden eğitimi sağlık komisyonu raporu*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Brown, J. ve Thornton. J. W. (1965). *Yüksek öğretim*. (çev. F. Oğuzkan, A. Akgün, ve Ş. Uysal). Milli Eğitim Basımevi.
- Bursalıoğlu, Z. (1994). *Orta öğretimin yeniden düzenlenmesi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Capelle, J. (1971). *Eğitim reformuna giderken yarının eğitimi*. (Çev. İ. Özdil). Milli Eğitim Basımevi.
- Curle, A. (1974). *Eğitim planlamasında danışma rolü*, (Çev. C. Alkan), Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- Cramer, J.E. ve Browne, G.S. (1982). *Çağdaş eğitim*.(Çev.F. Oğuzkan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Çelikkaya, T. (2002). *İlköğretim 1.kademe sosysl bilgiler dersi coğrafya konularının öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dance, E. H. (1971). *Orta dereceli okullarda tarihin yeri*. (Çev. O. Horasanlı). İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- Demirci, A. (2005). *Eğitim sistemi ve coğrafya öğretimi*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarif hakkında raporlar*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Doğanay, H. (1998). *Coğrafya' ya giriş*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Doğanay, H. (2003a). *Coğrafya' ya giriş 1 genel ve fiziki coğrafya*. Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Doğanay, H. (2003b). *Coğrafya' ya giriş 2 genel beşeri ve ekonomik coğrafya* Erzurum: Aktif Yayınevi
- Doğanay, H. ve Sever, R. (2011). *Genel ve fiziki coğrafya* Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, H. (1972). *Öğrenci öğretmen ve program yönünden Türk ortaöğretim sisteminin değerlendirilmesi*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- Engin, O. (1977). *Türk maarif tarihi*. İstanbul: Eser Kültür Yayınları.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ermış, S. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde ara disiplinlerin sınıf içi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Girgin, M. (2001). *Neden coğrafya öğreniyoruz?* Doğu Coğrafya Dergisi. Sayı:5. s.127-143 Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gültekin, M., Bayır Ö., Göz, N. (213). Sosyal bilgiler öğretimi programında yeni anlayışlar: 1998 öğretim programından farklılıkları açısından bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 27-49.
- Güngördü, E.(2001a). *Türkiye'nin ekonomik ve beşeri coğrafyası*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Güngördü, E.(2001b) . *Liselerde coğrafya dersi öğretme*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Harbison, F. (1973). *Eğitim planlaması ve insan kaynağını geliştirme*. (Çev. H. Doğan). Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- Kanat, H. F. (1942). *Milliyet ideali ve topyekûn milli terbiye*. Ankara: Çankaya Matbaası.
- Karatekin, K. ve Sönmez, Ö.F. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi* . Ankara: Pegem Akademi.
- Koç, M. Ş. (1970). *Emperyalizm v e eğitimde yabancılaşma*. Ankara: Güven Yayınevi.
- Koçer, H. A. (1970). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi (1773- 1923)*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi..
- Levend, A. S. (1940). *Maarifimiz ve milli terbiyemiz*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- MEB (1939a). *İsmet inönü'nün maarife ait direktifleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

- MEB (1939b). *Maarif şûra'sı için istanbul üniversitesince hazırlanan raporlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1939c). *Mesleki terbiyenin inkişafına dair rapor*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1946). *Cumhurbaşkanları, başbakanlar ve milli eğitim bakanlarının milli eğitimle ilgili söylev ve demeçleri*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi
- MEB (1947). *Milli eğitim bakanlığı beden terbiyesi genel müdürlüğü, birinci beden eğitimi ve spor şûra'sı, 18-24 şubat 1946. çalışma programı- raporlar konuşmalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1948a). *Köy enstitüleri öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- MEB (1948b). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1948c). *Köy ilkokul program projesi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı MEB (1949). *Demokratik eğitim hakkında rapor*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1949a). *Eğitim komisyonu raporu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (1949b). *Eğitim vakıfları komitesi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi
- MEB (1949c). *Lise ders konuları dört yıllık teşkilata göre tespiti komisyonu raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1949d). *Ortaokul programı projesini inceleme komisyonu raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1949e). *Türkiye cumhuriyeti milli eğitimi 1943-44/1948-49*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1952a). *Milli eğitim bakanlığı, ana okulları programı ve yönetmeliği ile ana okullarına öğretmen yetiştirme kursu geçici programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1952b). *Milli eğitim bakanlığı, 5387 sayılı kanun hükümlerine göre korunmaya muhtaç çocuklar için kurulacak istasyonlarla genel ve özel yetiştirme yurtları hakkında açıklamalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1952c). *Milli eğitim bakanlığı, 5387 sayılı kanununun tatbikatı ile ilgili yönetmelik tasarısı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1952d). *Milli eğitim bakanlığı, danışma kurulları (1951-1952 yıllığı)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1956e). *Halk eğitimi semineri notları*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (1956f). *Maarif vekâletinin bazı halk eğitimi çalışmaları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1956g). *Milli eğitim bakanlığı: akşam tekniker okulu elektrik teknikerliği, müfredat programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1956h). *Türkiye öğretmen dernekleri milli federasyonu ix. temsilciler kuruluna sunulan ilkokul müfredat programı üzerinde çalışma raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1957). *Mesleki ve teknik öğretim okulları müdürleri için tertiplenen seminerle ilgili özet rapor*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

- MEB (1958). *Ortaokul programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1960). *Türkiye cumhuriyeti maarif vekâleti lise müfredat programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961a). *Erkek teknik öğretim komitesi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (1961b). *Güzel sanatlar komitesi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (1961c). *Halk eğitimi komitesi raporu* Ankara: Milli Eğitim Yayınevi
- MEB (1975). *Eğitim teknolojisi ve deneme yüksek öğretmen projesi*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (1961d). *İlköğretim ve eğitim kanunu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961e). *İlköğretim komitesi raporu ve on yıllık plan*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961f). *Kız teknik öğretim komitesi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961g). *Kütüphaneler komitesi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961h). *Milli eğitim bakanlığı, planlama kurulu dış münasebetler komitesinin raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961ı). *Öğretmen yetiştirme komisyonu raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1961i). *Özel okullar komitesi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1962a). *Eğitim milli komisyon raporu ve ortaöğretimimiz*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB (1962b). *Kültür işleri ve güzel sanatlar komisyonu raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1962c). *Lise ve sanat enstitüsü mezunları için istanbul teknik okulu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1962d). *Yedinci milli eğitim şûra'sı münasebetiyle tekniker okulları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1967). *Milli eğitim bakanlığı, okul programları reformu ve eğitimin geliştirilmesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı .
- MEB (1969). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1971). *Sekizinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1974a). *Milli eğitim bakanlığı, milli eğitim sistemimizin bütünlüğü içinde programlar ve öğrenci akışını düzenleyen kurallar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1974b). *Milli eğitim bakanlığı, temel eğitim ve ortaöğretimde ahlak dersleri programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı..
- MEB (1977). *Okulöncesi eğitim, unesco türkiye milli komisyonu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991a). *Altıncı maarif şûra'sı-çalışma esasları -komisyon raporları-konuşmalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

- MEB (1991b). *Beşinci maarif şûra'sı, çalışma programı konuşmalar, lahikalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı
- MEB (1991c). *Birinci maarif şûra'sı, çalışma programı konuşmalar, lahikalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991d). *Dokuzuncu milli eğitim şûra'sı, öneriler-raporlar-kararlar uygulamaya konulan esaslar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991e). *Dördüncü milli eğitim şûra'sı, çalışma programı-komisyon raporları konuşmalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991f). *İkinci maarif şûra'sı, çalışma programları- raporlar-konuşmalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991g). *Sekizinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991h). *On birinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991ı). *On ikinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991j). *Onuncu milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991k). *On üçüncü milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991l). *Üçüncü milli eğitim şûra'sı, 2-10 aralık 1946, çalışma programı, komisyon raporları, konuşmalar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1991m). *Yedinci milli eğitim şûra'sı,5-15 şubat 1962,çalışma esasları, konular ve kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1994). *On dördüncü milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1996). *On beşinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1998). *Sosyal bilgiler dersi 4,5,6 ve 7.sınıflar öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (1999). *On altıncı milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2005a). *Coğrafya dersi 9,10,11 ve 12.sınıflar öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2005b). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2007). *On yedinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

- MEB (2011). *On sekizinci milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2014a). *On dokuzuncu milli eğitim şûra'sı, esaslar, raporlar, kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2014b). *T.C inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2015). *Sosyal bilgiler dersi 4,5,6 ve 7.sınıflar öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Memduh, A. (1970). *Kalkınma yarışı ve Türkiye*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Mıhçıoğlu, C. (1974). *Üniversiteye girişin yeniden düzenlenmesi, bugünkü durum ve öneriler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınevi.
- Oğuzkan, T., Turgut F. ve Özoğlu, S. Ç. (1974). *Ortaöğretimin ikinci devresinde ders geçme ve kredi düzeni üzerinde bir simülasyon denemesi*. İstanbul: Tübitak Yayınları.
- Özalp, R. (1956). *Rakamlarla Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim (orta dereceli okullar)*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Özalp, R. ve Ataünal, A. (1977). *Türk milli eğitim sisteminde düzenleme teşkilatı(talim ve terbiye kurulu-milli eğitim şûrası)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özey, R. (2002). *Türkiye üniversitelerinde coğrafya öğretimi*. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Özbaran, S. (1998). *Tarih öğretimi ve ders kitapları*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Özçağlar, A. (2000). *Coğrafyaya giriş*. Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özgüç, N. ve Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya geçmiş kavramlar coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Özgüneş, M. (1961). *Milli eğitim bakanlığı merkez teşkilatı üzerinde bir inceleme*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Sezer, A. (2017). *Coğrafya öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen klavuzu*. Ankara: Anı Yayınları.
- Sür, Ö. ve Öner, E. (2014). *Fiziki coğrafyada paleontoloji*. Konya: Eğitim Yayınları.
- Şahin, C. (2003a). *Coğrafyaya giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, C. (2003b). *Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, C. (2011). *Genel fiziki coğrafya*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şimşek, A. ve Kaymakçı, S. (Editörler). (2015). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Taymaz, H. (1970). *Eğitimde faydalanan istatistik metotları*. Ankara: Ülkü Yayınları.

- Taymaz, H. (1978). *Teftiş, kavramlar, ilkeler, yöntemler*. Ankara: Sahaf Yayınları.
- Tay, B. ve Öcal, A. (2011). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- TDK (2019). Şûra sözcüğünün tanımlanması. <http://www.sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkoğlu, A. ve Sarı, M. (2006). *Cumhuriyetten günümüze program geliştirme çalışmaları*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ünat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2011). *Genel coğrafya*. Ankara. Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

EKLER**Ek 1. Özgeçmiş**

Adı Soyadı	Bülent OMCA
Kişisel Bilgiler	Uyruğu: T.C. Doğum Tarihi ve Yeri: 02.06.1977 Tokat
İletişim Bilgileri	Tel: 05054927989 E-posta: nehiromca2977@hotmail.com
Öğrenim Bilgileri	Lise: Gaziosmanpaşa Lisesi Lisans: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
İş Deneyimi	2013' yılından itibaren Meb'de Sosyal Bilgiler Öğretmeni